

فهرست

۱.....	فهرست
۳.....	پیشگفتار
۷.....	بخش واقعی
۱۱.....	بخش نفت
۱۳.....	بخش کشاورزی
۱۴.....	بخش صنعت
۱۵.....	ساختمان
۱۶.....	اشتغال
۱۹.....	وضع مالی دولت
۲۰.....	درآمدها
۲۱.....	درآمد نفت و گاز
۲۱.....	مالیاتها
۲۲.....	مالیاتهای مستقیم
۲۲.....	مالیاتهای غیرمستقیم
۲۴.....	هزینه ها
۲۵.....	کسری بودجه
۲۶.....	روند قیمت ها
۲۸.....	سبد مصرفی خانوار
۲۹.....	وضعیت پولی
۳۰.....	نقدینگی
۳۱.....	پایه پولی
۳۳.....	سیستم بانکی
۳۳.....	سپرده ها
۳۴.....	تسهیلات
۳۵.....	مقایسه رشد تسهیلات و سپرده های سیستم بانکی
۳۶.....	مطالبات غیرجاری
۳۷.....	تسهیلات پرداختی کل بانک ها به تفکیک بخش های اقتصادی
۳۹.....	بورس تهران

بخش خارجی.....	۴۱
صادرات.....	۴۱
واردات.....	۴۲
تراز بازرگانی.....	۴۲
شرکای تجاری.....	۴۲
تراز پرداخت ها.....	۴۴

پیشگفتار

سال ۱۳۹۵ را باید سال شروع دوباره اقتصاد ایران نامید چرا که پس از مدتها تنش ناشی از تحریمها و مذاکرات، سرانجام روند اجرایی برجام (برنامه جامع اقدام مشترک ایران و کشورهای ۱+۵) که از دی ماه سال ۱۳۹۴ شروع شده بود اقتصاد ایران را با کشورهای جهان آشتی دوباره داد هرچند که تغییرات رخ داده بدان صورت که مورد نظر دولتمردان و اقتصاددانان کشور بود میسر نگردید با این حال حداقل در اقتصاد وابسته به نفت کشور، بخش نفت دوباره تعامل خود را با جهان آغاز نمود. اما مشکل اصلی در اقتصاد ایران رکود حاکم بر بخش های مختلف می باشد چرا که علی رغم رشد دو رقمی اقتصاد ایران که به دلیل بالارفتن صادرات نفتی کشور بوده است، بخش های دیگر اقتصاد به خصوص بخش ساختمان از این رونق بی بهره بودند و همچنان رشد منفی و یا نزدیک به صفر را در برخی از بخش ها شاهد بودیم.

از سوی دیگر کاهش موفقیت آمیز نرخ تورم را می توان از دستاوردهای مهم سیاست گذاران اقتصادی در سال ۹۵ دانست. به طوری که ایران پس از نزدیک به سه دهه در زمره کشورهای با نرخ تورم تک رقمی قرار گرفت. نرخ تورم متوسط پایان سال ۹۵ به حدود ۹ درصد رسید که این دومین تجربه ایران در دستیابی به نرخ تورم زیر ۱۰ درصد است بعد از سال ۱۳۶۹ است. علی رغم این اتفاقات مثبت اقتصاد ایران با سه چالش بیکاری، وضعیت سیستم بانکی و وضعیت مالی دولت روبرو بود.

برای درک بهتر وضعیت بخش واقعی اقتصاد، از آمار بانک مرکزی استفاده می کنیم؛ بر این اساس رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت سال ۱۳۹۰، از منفی ۱٫۶ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۱۲٫۵ درصد سال ۱۳۹۵ رسید که پیشران این رشد بخش نفت است که در حدود ۹٫۸ درصد از این رشد ۱۲٫۵ درصدی متأثر از بخش نفت می باشد که در این دوره رشد ۶۱٫۶ درصدی را تجربه نموده است و بالاترین رشد را در بین بخشهای مختلف اقتصاد ایران داشته است. پس از بخش نفت بالاترین رشد متعلق به بخش کشاورزی می باشد که با ۴٫۲ درصد رشد در این سال سهم ۰٫۳ درصدی در رشد کل اقتصادی داشته است. این درحالیست که بخش صنعت در زیرگروه صنایع و معادن با ۰٫۸ رشد بعد از بخش نفت بیشترین تاثیر را در رشد اقتصادی کشور دارا بوده است. در این بخش زیر گروه ساختمان نیز قرار دارد که با رشد منفی ۱۳٫۱ درصدی روبرو بوده است زیر بخش ساختمان از سال ۱۳۹۱ تاکنون همواره رشد منفی را تجربه نموده است که این رشد منفی در سال

۱۳۹۵ اندکی بهبود یافت، اما کماکان نشان از رکود عمیق ساختمان در کشور دارد و سهم کاهنده ۰,۸ درصدی در رشد اقتصادی داشته است.

از آنجائیکه رشد اقتصادی دو رقمی ثبت شده در سال ۱۳۹۵ حاصل برداشته شدن تحریم‌ها از صنعت نفت و گاز کشور و افزایش تولید و صادرات آن بوده است، بنابراین آثار رفاهی آن چندان در سطح افراد جامعه حس نمی‌گردد؛ زیرا این بهبود ناشی از وضعیت رکودی حاکم بر اقتصاد ایران نبوده است. موید این مطلب این است که بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال قبل افزایش یافت و به طور متوسط از ۱۱ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۱۲,۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید.

بر اساس گزارش بانک مرکزی، طی سال ۱۳۹۵، کل درآمدهای دولت به ۲۲۰۲,۷ تریلیون ریال رسید که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۲۳ درصد افزایش یافته است. هزینه‌های دولت نیز در این مدت به حدود ۲۴۹۱,۲ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال گذشته ۲۵ درصد افزایش نشان می‌دهد.

بر این اساس کسری بودجه دولت طی مدت مذکور برابر ۲۸۸,۵ تریلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۵۱ درصد افزایش یافته است که به دلیل رشد بیشتر درآمدهای دولت نسبت به هزینه‌های آن است. این افزایش در کسری بودجه در کنار افزایش خالص بدهی دولت به بانک مرکزی و بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، جای تامل دارد.

روند نزولی نرخ تورم متوسط پس از تک رقمی شدن در خرداد ماه ۹۵ تا دی ماه نیز ادامه یافت، اما از دی ماه مسیر صعودی را طی کرد و از ۸,۶ درصد در دی ماه به ۹ درصد در اسفند ماه ۹۶ افزایش یافت و پیش‌بینی می‌گردد در آینده ای نزدیک به نرخ دو رقمی بازگردد. اقداماتی نظیر ارائه قاعده مالی مشخص که باعث شود بودجه دولت رفتار منظمی داشته باشد و امکان دسترسی گاه و بیگاه به منابع بانکی را نداشته باشد، تامین نسبی استقلال بانک مرکزی، ایجاد و سر و سامان دادن به بازار بدهی، انتظام بخشیدن به وضعیت بانک‌ها از عوامل موثر در راستای کنترل تورم می‌باشد.

در پایان سال ۱۳۹۵، رشد ۲۳,۲ درصدی نقدینگی ۹۳ باعث شد که حجم نقدینگی ۱۲۵۳۳ تریلیون ریال برسد. این در حالیست که رشد مدت مشابه سال گذشته آن ۳۰ درصد بوده است. رشد ۱۷,۳ درصدی پایه پولی و رشد ۵,۱ درصدی ضریب فزاینده نقدینگی در رشد حجم نقدینگی موثر بوده اند. بررسی بیشتر نشان می‌دهد رشد پایه پولی همانند مدت

مشابه سال گذشته بوده اما رشد ضریب **فزاینده** نقدینگی از ۱۱,۲ درصد در مدت مشابه سال گذشته به ۵,۱ کاهش یافته است.

در بین اجزای پایه پولی، خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی تنها عامل کاهنده پایه پولی بوده است. خالص بدهی دولت به بانک مرکزی، بدهی بانک ها به بانک مرکزی و خالص سایر اقلام نیز از عوامل فزاینده پایه پولی بوده اند که عمدتاً ناشی از افزایش بدهی بانک های غیر دولتی به بانک مرکزی بوده است، که به خوبی منعکس کننده مشکلات سیستم بانکی ناشی از انجماد دارایی ها (ناشی از مطالبات از مشتریان بانکی و پیمانکاران و دولت) و کاهش نرخ سود بانکی و فشار دولت از طریق بانک های دولتی به سیستم بانکی می باشد.

طی سال ۹۵، حجم سپرده های سیستم بانکی ۲۳,۹ درصد رشد داشت که از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۳۱,۲ درصد)، ۷,۳ واحد درصد کمتر بود. مانده تسهیلات سیستم بانکی با ۲۴,۷ درصد رشد در پایان سال ۹۵ به ۹۱۷۷,۲ تریلیون رسید. نکته قابل توجه این است که رشد یک ساله تسهیلات اعطایی از رشد سپرده های سیستم بانکی پیشی گرفته است. این روند از شهریور ماه آغاز شده و در پنج سال گذشته بی سابقه بوده است. البته می بایست توجه داشت که بخشی از این رشد تسهیلات بدلیل استمهال تسهیلات اعطایی گذشته است که تفکیک آن از این آمار قابل انجام نیست. می توان دریافت که در سیستم بانکی در سال جاری برای جذب منابع با مشکل مواجه بوده است که کاهش نرخ سود بانکی همگام با کاهش تورم در ایجاد این مشکل بی تاثیر نبوده است.

سیستم بانکی به عنوان مهم ترین مرجع تامین مالی اقتصاد کشور در سال ۹۵ با چالش هایی همانند مشکلات ترازنامه ای، عدم کفایت سرمایه، موسسات اعتباری غیرمجاز روبرو بود. اقدامات مثبتی که سیاست گذار توسط آن ها می تواند مسیر بانک ها را در انجام مسئولیت تامین مالی اقتصاد کشور هموار سازد به شرح زیر است: تسویه بدهی دولت به سیستم بانکی در قالب اوراق، افزایش درجه استقلال بانک مرکزی در انتخاب ابزارهای پولی، تقویت نقش تنظیمی و نظارتی بانک مرکزی، کنترل پایه پولی از طریق حذف سلطه مالی و اثر پذیری از عملیات بودجه ای دولت و کاهش تدریجی بدهی بانک ها به بانک مرکزی، فعال کردن نهادهای اعتبارسنجی و نهاد ساماندهی مطالبات غیرجاری، ساماندهی بازار غیرمتمشکل پولی و

در نهایت منطقی کردن نرخ بهره و تلاش برای آزادسازی آن به گونه ای که در این نرخ با ساماندهی بازار بین بانکی و ساز و کار آن بدست آید، نه به صورت از پیش تعیین شده و دستوری.

روند نزولی شاخص بورس اوراق بهادار تهران که از ابتدای زمستان سال ۱۳۹۲ آغاز گردیده و در سال ۱۳۹۳ ادامه یافت، درحالیکه شاخص در سال ۱۳۹۴ و پس از اجرایی شدن برجام اندکی بهبود یافت و امید به تداوم این روند برای سال ۱۳۹۵ نیز می‌رفت با این حال شاخص در انتهای سال ۱۳۹۵ نسبت به ابتدای این سال شاهد کاهش ارزش بود. این شاخص در سال ۱۳۹۵، با ۳,۷ درصد کاهش از ۸۰۲۱۹ واحد در ابتدای سال به ۷۷۲۳۰ واحد در پایان اسفندماه رسید و به این ترتیب، بدترین عملکرد را در بین بازارهای مالی موازی به ثبت رسانید. توقف برخی نمادها از جمله نمادهای بانکی و نااطمینانی از ادامه اجرای برجام با تغییر رویکرد دولت جدید در آمریکا، نیاز به نقدینگی در میان سهامداران و ... از جمله مهمترین عوامل در این کاهش ارزش می‌باشد.

موازنه پرداخت‌های کشور در پایان سال ۱۳۹۵ حدود ۷,۷ میلیارد دلار منفی بود، این نسبت در پایان سال ۱۳۹۴ در حدود ۲,۲ میلیارد دلار مثبت بوده است. دلیل اصلی این امر، کاهش شدید خالص حساب سرمایه بوده است. خالص حساب سرمایه از منفی ۲,۵ میلیارد دلار در در پایان سال ۱۳۹۴ به منفی ۱۸,۳ میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۹۵ رسید. به نظر می‌رسد عدم وصول درآمدهای نفتی موجب این کسری شدید شده باشد.

بخش واقعی

اقتصاد ایران در حالی گام به سال ۱۳۹۵ نهاد که از سه ماه پیش از آن برجام (برنامه جامع اقدام مشترک مابین ایران و ۱+۵ قدرت بین‌المللی) آغاز گردیده بود و این امر نوید بهبود و گشایش‌هایی در اقتصاد ایران را می‌داد که در سالهای اخیر به واسطه تحریم‌ها کوچک شده بود. شاید بتوان گفت که سال ۱۳۹۵ برای اقتصاد ایران از لحاظ آمار و اعداد یک سال رویایی بود چرا که پس از مدتها رشد دو رقمی را در کنار تورم تک رقمی تجربه نمود با این حال این رشد شتابان چندان در اقتصاد ایران نفوذ و تجلی پیدا ننمود چرا که این رشد ماحصل برداشته شدن تحریم‌ها از صنعت نفت و گاز کشور و افزایش تولید و صادرات بود نه بهبود وضعیت رکودی حاکم بر اقتصاد ایران.

برای درک بهتر چگونگی رشد اقتصاد کشور لازم است که به ارائه آمار و مقایسه عملکرد در سال گذشته با سالهای پیش از آن بپردازیم و با اینکه در حال حاضر آمارهای هر دو مرجع بانک مرکزی و مرکز آمار در رابطه با سال ۱۳۹۵ به روز می‌باشد با این حال نکته اصلی در تفاوت سوال برانگیز آمار این دو نهاد می‌باشد. به طور مثال اختلاف بانک مرکزی و مرکز آمار در رابطه با اعلام نرخ رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ بیش از ۴٪ در رشد اقتصادی با نفت و ۳٪ در رشد اقتصادی بدون نفت است که در مورد نخست عدد بانک مرکزی بیش از عدد مرکز آمار است و در مورد دوم عدد مرکز آمار بیشتر می‌باشد در حالیکه اختلاف رشد اقتصادی و رشد اقتصادی بدون نفت در آمار مرکز آمار تنها حدود ۲ درصد است در رابطه با بانک مرکزی این اختلاف ۹,۲ درصد می‌باشد!! جدول ذیل این تفاوت‌ها را به خوبی نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱: رشد محصول ناخالص داخلی بر اساس آمارهای بانک مرکزی و مرکز آمار

سال / فصل	مرکز آمار ایران ، سال پایه ۱۳۷۶ (رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار)		بانک مرکزی ، سال پایه ۱۳۹۰ (رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه)	
	رشد محصول ناخالص داخلی	رشد محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)	رشد محصول ناخالص داخلی	رشد محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)
۱۳۹۱	-۵	-۲,۷	-۷,۷	۰,۴
۱۳۹۲	-۱,۸	-۱,۵	-۰,۳	۰,۵
۱۳۹۳	۱,۹	۱,۸	۳,۲	۳
۱۳۹۴	۰,۷	۰,۷	-۱,۶	-۳,۱
۱۳۹۵	۸,۳	۶,۳	۱۲,۵	۳,۳

در مجموع به نظر می‌رسد آمار بانک مرکزی در این زمینه قابلیت اتکا بیشتری داشته باشد چرا که اولاً سال پایه آن مربوط به سال ۱۳۹۰ می‌باشد در حالیکه سال پایه مرکز آمار سال ۱۳۷۶ می‌باشد و ثانیاً اعداد آن با واقعیت اقتصاد ایران بیشتر متناسب بوده و به خصوص در رابطه با سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ به آمار نهادهای پژوهشی مانند مرکز پژوهشهای مجلس نزدیک‌تر است. علاوه بر این مرکز آمار ایران تعدیلات زیادی را بر روی آمار خود انجام می‌دهد که اتکا به آن را مشکل می‌سازد، در نتیجه ما برای بررسی عملکرد اقتصادی بخشهای مختلف اقتصاد به آمار بانک مرکزی ایران استناد می‌نماییم. بر این اساس، محاسبات مقدماتی و اولیه بانک مرکزی نشان می‌دهند رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰، از منفی ۱٫۶ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۱۲٫۵ درصد سال ۱۳۹۵ رسید که پیشران این رشد بخش نفت است که در حدود ۹٫۸ درصد از این رشد ۱۲٫۵ درصدی متأثر از بخش نفت می‌باشد که در این دوره رشد ۶۱٫۶ درصدی را تجربه نموده است و بالاترین رشد را در بین بخشهای مختلف اقتصاد ایران داشته است. پس از بخش نفت بالاترین رشد متعلق به بخش کشاورزی می‌باشد که با ۴٫۲ درصد رشد در این سال سهم ۰٫۳ درصدی در رشد کل اقتصادی داشته است. قیمت گذاری مناسب خرید تضمینی محصولات کشاورزی و نزولات مناسب در سال ۹۴ از عوامل وضعیت مطلوب بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۵ می‌باشند.

بخش گروه صنایع و معادن نیز ۰٫۶ درصد رشد در سال ۱۳۹۵ تجربه نموده است که در این گروه بخش صنعت با ۰٫۸ رشد بعد از بخش نفت بیشترین تاثیر را در رشد اقتصادی کشور دارا بوده است. اعطای حدود ۹۰ تریلیون ریال تسهیلات تا مهرماه ۱۳۹۵ به بنگاه‌های متوسط از عوامل موثر در این بخش بوده است. در این بخش زیر گروه ساختمان نیز قرار دارد که با رشد منفی ۱۳٫۱ درصدی روبرو بوده است زیر بخش ساختمان از سال ۱۳۹۱ تاکنون همواره رشد منفی را تجربه نموده است که این رشد منفی در سال ۱۳۹۵ اندکی بهبود یافت، اما کماکان نشان از رکود عمیق ساختمان در کشور دارد و سهم کاهنده ۰٫۸ درصدی در رشد اقتصادی داشته است.

در انتها نیز بخش گروه خدمات با رشد ۳٫۶ درصدی در سال ۱۳۹۵ تاثیر ۱٫۹ درصدی در افزایش رشد اقتصادی کشور داشته است در این بخش دو زیر بخش بازرگانی، رستوران و هتلداری و همچنین حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات هر کدام با سهم ۰٫۷ درصدی در رشد تولید ناخالص داخلی پس از بخش نفت و صنعت بالاترین سهم را در رشد اقتصادی داشته‌اند.

در زمینه سهم بخش های مختلف از اقتصاد ایران نیز همچنان بخش خدمات با سهم ۵۷,۱ درصدی مقام نخست را دارد و پس از آن بخش صنایع و معادن با سهم ۲۲,۷ درصدی قرار دارد. بخش نفت در سال ۱۳۹۵ با پیشی گرفتن از بخش کشاورزی سهم خود را به ۱۲,۳ درصد در اقتصاد ایران رسانید و بخش کشاورزی با سهم ۱۰ درصدی در اقتصاد ایران در انتها قرار گرفته است.

جدول شماره ۲: رشد اقتصادی بخش های مختلف اقتصادی

شرح	رشد		سهم در اقتصاد		سهم در رشد	
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی	۴,۶	۴,۲	۱۰,۸	۱۰,۰	۰,۳	۰,۳
نفت	۷,۲	۶۱,۴	۹,۴	۱۲,۳	۱,۱	۹,۸
گروه صنایع و معادن	-۶,۱	۲,۲	۲۴,۵	۲۲,۷	-۱,۷	۰,۶
معادن	-۱۰,۵	۲,۱	۰,۷	۰,۷	-۰,۱	۰,۰
صنعت	-۴,۶	۶,۹	۱۲,۷	۱۲,۳	-۰,۶	۰,۸
برق، گاز و آب	۳,۳	۶,۸	۴,۸	۴,۵	۰,۲	۰,۵
ساختمان	-۱۷	-۱۳,۱	۶,۳	۵,۲	-۱,۲	-۰,۸
گروه خدمات	-۲,۳	۳,۶	۵۷,۳	۵۷,۱	-۱,۲	۱,۹
بازرگانی، رستوران و هتلداری	-۶,۱	۶,۲	۱۳,۵	۱۳,۳	-۰,۷	۰,۷
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	-۶,۱	۶,۷	۱۱,۰	۱۰,۵	-۰,۶	۰,۷
خدمات موسسات پولی و مالی	۱,۰	۱,۷	۲,۹	۳,۱	۰,۰	۰,۱
خدمات مستغلات و خدمات حرفه ای	۰,۸	۱,۸	۱۴,۸	۱۴,۵	۰,۱	۰,۳
خدمات عمومی	۱,۲	۲,۰	۱۱,۲	۱۱,۷	۰,۱	۰,۲
خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی	-۴,۴	۰,۱	۴,۰	۴,۰	-۰,۱	۰,۰
کسر کارمزد احتسابی	۲,۰	۱,۷	۱,۹	۲,۱	۰,۱	۰,۰
رشد اقتصادی با احتساب نفت	-۱,۶	۱۲,۵	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	-۱,۶	۱۲,۵
رشد اقتصادی بدون احتساب نفت	-۳,۱	۳,۳	۹۰,۶	۸۷,۷	-۳,۱	۳,۳

بررسی تولید ناخالص داخلی از سمت مخارج نیز نشان می‌دهد بر اساس برآوردهای اولیه در سال ۱۳۹۵ هزینه نهایی مصرف بخش خصوصی و دولت نیز به ترتیب برابر با ۳,۸ و ۳,۷ درصدی بوده است.

با این حال تشکیل سرمایه ثابت ناخالص که یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی میزان سرمایه‌گذاری در کشور است با کاهش ۳,۷ درصدی مواجه بوده است تشکیل سرمایه ثابت ناخالص متشکل از دو بخش ساختمان و ماشین‌آلات است که نرخ رشد در هرکدام از این بخش‌ها به ترتیب برابر ۷,۴- و ۵,۶ درصد می‌باشد. سهم تشکیل سرمایه ثابت ناخالص طی سال‌های اخیر و در اثر رکود و تحریم‌های بین‌المللی به طور قابل توجهی کاهش داشته و از ۲۷,۶ درصد در سال ۱۳۹۱ به حدود ۲۰,۳ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

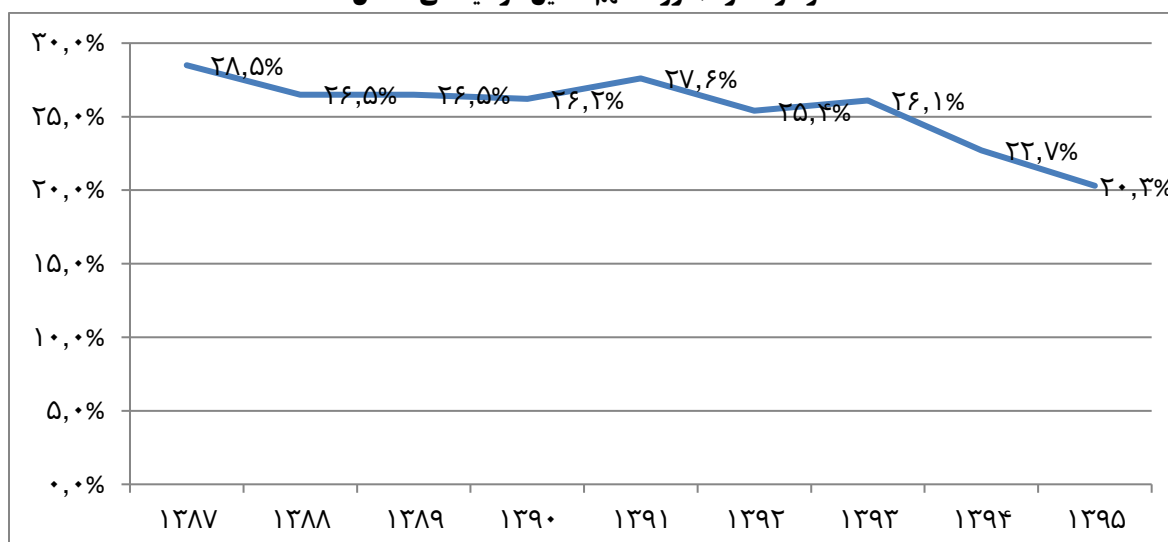
با این حال بیشترین رشد مربوط به صادرات کالا و خدمات می‌باشد که ۴۱,۳ درصد رشد را نسبت به سال گذشته نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳: رشد محصول ناخالص داخلی فصلی کشور به تفکیک اجزای هزینه نهایی (درصد، سال پایه ۱۳۷۶)

رشد		سهم		شرح
۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	
-۳,۵	۳,۸	۵۰,۳	۴۹,۴	هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی
۴,۸	۳,۷	۱۲,۷	۱۳,۳	هزینه‌های مصرفی بخش دولتی
-۱۲	-۳,۷	۲۲,۷	۲۰,۳	تشکیل سرمایه ثابت خالص
-۱۵,۲	۵,۶	۸,۲	۷,۸	ماشین آلات
-۱۰,۷	-۷,۴	۱۴,۵	۱۲,۵	ساختمان
		۱۳,۸	۱۵,۴	تغییر در موجودی انبار
		۰,۵	۱,۶	خالص صادرات کالاها و خدمات
۱۲,۱	۴۱,۳	۱۹,۷	۲۲,۴	صادرات کالا و خدمات
-۲۰,۲	۶,۱	۱۹,۳	۲۰,۸	واردات کالا و خدمات
-۱,۳	۱۳,۴	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار

با توجه به اینکه یکی از اهداف برنامه ششم توسعه، رشد متوسط ۸ درصدی در طول اجرای برنامه بوده است، به نظر می‌رسد تعمیق رکود و تحریم‌های بین‌المللی و عدم اطمینان از برجام در سرمایه‌گذاران خارجی سبب کاهش جدی نرخ سرمایه‌گذاری شده و تحقق هدف مذکور را با مشکل جدی مواجه خواهد ساخت.

نمودار شماره ۱: روند سهم تشکیل سرمایه طی نه سال گذشته

بخش نفت

همان گونه که در بخش قبلی بیان شد ارزش افزوده بخش نفت طی سال ۱۳۹۵، رشد ۶۱٫۶ درصدی داشت که به دلیل برداشته شدن تحریم‌ها و افزایش تولید و صادرات نفت خام کشور بوده است که البته تکرار چنین رشدی برای سال ۱۳۹۶ امکان‌پذیر نمی‌باشد. ضمن آنکه بر اساس اعلام بانک مرکزی، کشور در پایان سال ۱۳۹۵ توانسته است میزان تولید و صادرات نفت را به میزان اوج خود در سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ برساند که این موضوع رشد مجدد بخش نفت را در سال‌های آتی به مانند سال ۱۳۹۵ غیر ممکن می‌نماید.

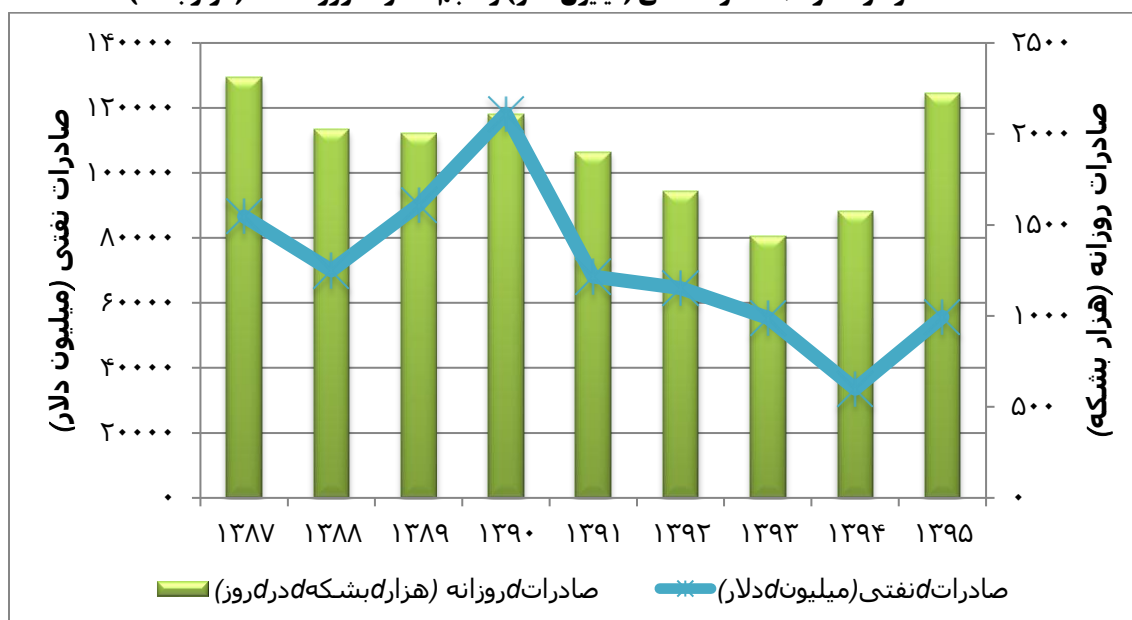
جدول شماره ۴: تولید و صادرات نفت در سال های اخیر

سال	تولید روزانه (هزار بشکه)	صادرات روزانه (هزار بشکه در روز)	جمع صادرات سالانه* (هزار بشکه در سال)	صادرات نفت (میلیون دلار)	متوسط قیمت هر بشکه نفت صادراتی* (دلار)
۱۳۸۷	۳۹۴۵	۲۳۰۹	۸۴۲۷۸۵	۸۶۶۱۹	۱۰۲,۸
۱۳۸۸	۳۵۵۷	۲۰۲۴	۷۳۸۷۶۰	۶۹۹۵۷	۹۴,۷
۱۳۸۹	۳۵۳۶	۲۰۰۲	۷۳۰۷۳۰	۹۰۱۹۱	۱۲۳,۴
۱۳۹۰	۳۶۱۹	۲۱۰۷	۷۶۹۰۵۵	۱۱۸۲۳۲	۱۵۳,۷
۱۳۹۱	۳۷۳۲	۱۹۰۰	۶۹۳۵۰۰	۶۸۰۸۳	۹۸,۲
۱۳۹۲	۳۴۸۱	۱۶۸۵	۶۱۵۰۲۵	۶۴۵۴۰	۱۰۴,۹
۱۳۹۳	۳۰۶۳	۱۴۳۵	۵۲۳۷۷۵	۵۵۴۰۶	۱۰۵,۸
۱۳۹۴	۳۲۳۱	۱۵۷۴	۵۷۴۵۱۰	۳۳۵۶۹	۵۸,۴
۱۳۹۵	۳۷۶۱	۲۲۲۴	۸۱۱۷۶۰	۵۵۷۵۲	۶۸,۷

*ارقام محاسباتی و تقریبی می باشد

بر اساس جدول فوق مشخص می گردد تولید و صادرات نفت خام ایران در سال ۱۳۹۵ پس از سال ۱۳۸۷ مجددا در بالاترین میزان خود قرار دارد با این حال این افزایش در صادرات به دلیل کاهش شدید قیمت نفت نتوانست سبب افزایش محسوسی در درآمدهای نفتی کشور شود و همانطور که مشاهده می شود درآمد نفتی کشور تنها از سال ۱۳۹۴ و اندکی از سال ۱۳۹۳ بیشتر می باشد که دلیل آن کاهش قیمت هر بشکه نفت خام نسبت به سال ۱۳۹۳ و ماقبل آن می باشد.

نمودار شماره ۲: صادرات نفتی (میلیون دلار) و حجم صادرات روزانه نفت (هزار بشکه)

همانطور که در نمودار فوق مشاهده می شود از سال ۹۳ علی رغم افزایش میزان صادرات نفتی به دلیل کاهش قیمت نفت، افزایش قابل توجهی در درآمد صادرات نفت کشور حاصل نشده است.

بخش کشاورزی

ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۵ به حدود ۴۴۲ تریلیون ریال (به قیمت سال پایه ۱۳۹۰) رسید که نسبت به سال پیش از آن، ۴,۲ درصد رشد نشان می دهد. در حال حاضر ارزش افزوده این بخش حدود ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی می باشد با این حال نقش بخش کشاورزی در ایجاد اشتغال و جذب نیروی انسانی طی دهه های اخیر همواره نزولی بوده و سهم شاغلین این بخش از ۲۵,۲ درصد در سال ۱۳۷۶ به ۱۸ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش نشان می دهد. این آمار نشان دهنده عقب ماندن بخش کشاورزی و خطری است که از این بابت اقتصاد کشور و محیط زیست را تهدید می نماید. رشد شاخص بهای تولیدکننده در بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۵ پایین تر از رشد سایر بخش های اقتصادی قرار گرفت. به طور کلی می توان گفت که در سال ۱۳۹۵ هزینه تولید بخش کشاورزی نسبت به کل اقتصاد کمتر افزایش یافته است.

بخش صنعت

طی سال ۹۵، تعداد پروانه‌های تاسیس با ۴,۸ درصد افزایش نسبت به سال قبل، به حدود ۱۵۶۱۷ فقره رسیده است. با این حال میزان سرمایه مورد نیاز این مجوزها حدود ۲,۲ درصد کاهش یافته است. افزایش پروانه‌های تاسیس می‌تواند امید به خروج از رکود را به خوبی نشان دهد.

پروانه‌های بهره‌برداری هم نسبت به مدت مشابه سال قبل به لحاظ تعداد ۱۲,۲ درصد افزایش و به لحاظ میزان سرمایه‌گذاری ۶۶,۹ درصد افزایش نشان می‌دهند. افزایش پروانه‌های بهره‌برداری نیز وضعیت رونق نسبی حاکم بر اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۵: وضعیت پروانه‌های تاسیس و بهره‌برداری صادره در سال ۱۳۹۵

شرح	تعداد			سرمایه‌گذاری (هزار میلیارد ریال)		
	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	رشد	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	رشد
پروانه تاسیس	۱۴۸۹۶	۱۵۶۱۷	۴,۸٪	۱۲۲۵	۱۲۵۳,۱	۱۲,۲٪
پروانه بهره‌برداری	۵۴۲۳	۴۸۳۳	-۲,۲٪	۲۹۱,۳	۱۷۴,۵	-۶۶,۹٪

منبع: نماگرهای بانک مرکزی

بر اساس شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی کشور، صنایع تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر بالاترین رشد شاخص را در میان صنایع مختلف به خود اختصاص داده‌اند. محصولات تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات با افت ۳۸,۲ درصدی تولید در سال ۹۵، بدترین وضعیت را در سال گذشته داشته‌اند.

جدول شماره ۶: درصد تغییر شاخص تولید برخی گروه‌های صنعتی در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ (۱۳۹۰=۱۰۰)

گروه صنایع تولید	ضریب اهمیت ارزش افزوده صنعت	درصد تغییر شاخص تولید
صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۲۶,۱۶	۹,۵
صنایع تولید فلزات اساسی	۱۹,۹۸	۲,۶
صنایع تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر	۱۶,۳۳	۳۷,۸
صنایع تولید محصولات کانی غیر فلزی (شامل سیمان، کاشی و ...)	۹,۴۵	-۶,۲
صنایع تولید مواد غذایی	۷,۴	۸,۴
صنایع تولید ماشین آلات مولد و انتقال نیروی برق و دستگاه‌های برقی	۳,۹۸	۷,۰
تولید محصولات ساخته شده از فلز به جز ماشین آلات و تجهیزات	۲,۶۶	-۴,۰
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی، شیمیایی و گیاهی	۲,۵	-۱,۸
صنایع تولید منسوجات	۱,۸۱	۶,۱
تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات	۰,۰۶	-۳۸,۲

منبع: بانک مرکزی

ساختمان

در سال ۱۳۹۵، تعداد مجوزهای ساختمانی صادر شده در کل مناطق شهری در مجموع ۱۲,۲ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است. این نسبت در تهران و سایر مناطق شهری به ترتیب ۷,۵ و ۲۰,۴ درصد افزایش داشته اما در شهرهای بزرگ ۶,۴ درصد کاهش یافته است.

جدول شماره ۷: تعداد مجوزهای ساختمانی در مناطق شهری

عنوان	تعداد پرونده های ساختمانی (فقره)		
	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	رشد
تهران	۸۱۰۰	۸۷۰۰	٪۷,۵
شهرهای بزرگ	۲۷۲۰۰	۲۵۵۰۰	-٪۶,۴
سایر مناطق شهری	۶۶۲۰۰	۷۹۷۰۰	٪۲۰,۴
کل مناطق شهری	۱۰۱۵۰۰	۱۱۳۸۰۰	٪۱۲,۲

سرمایه‌گذاری در این بخش در سال گذشته به حدود ۶۰۲,۲ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال قبل، ۱۴,۱ درصد کاهش نشان می‌دهد.

جدول شماره ۸: سرمایه گذاری بر حسب مراحل ساخت (ارقام سرمایه گذاری به هزار میلیارد ریال)

منطقه/سال	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	تغییر
شروع شده	۱۵۵,۱	۱۴۱	-۹,۱٪
نیمه تمام	۳۹۴,۵	۳۶۳,۴	-۷,۹٪
تکمیل شده	۱۵۱,۹	۹۷,۸	-۳۵,۶٪
کل	۷۰۱,۵	۶۰۲,۲	-۱۴,۱٪

اشتغال

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال قبل افزایش یافت و به طور متوسط از ۱۱ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۱۲,۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید. همچنین نرخ بیکاری فصلی در سال ۱۳۹۵ از ۱۲,۲ درصد در بهار به ۱۲,۷ درصد در تابستان رسید. در پاییز این نرخ به ۱۲,۳ بالغ گردید که میزان آن در زمستان نیز ثابت ماند. در مجموع ارقام فوق نشان از افزایش بیکاری و عمیق تر شدن رکود در کشور نسبت به سال ۱۳۹۴ است.

البته باید توجه داشت طی چند سال اخیر، آمار بیکاری ارائه شده از طرف مرکز آمار ایران به کرات مورد تردید و ایراد کارشناسان قرار گرفته است زیرا ارقام رسمی اعلام شده به عنوان نرخ بیکاری، غالباً با دیگر نماگرهای اقتصادی، به خصوص رشد تولید ناخالص داخلی، هماهنگی ندارد. در سال ۱۳۹۱ نیز، علی رغم شرایط رکود تورمی و رشد اقتصادی منفی تکان دهنده (۷,۷- درصد)، نرخ بیکاری بر اساس گزارش مرکز آمار اندکی کاهش یافته بود؛ در حالی که تحت شرایط رکود تورمی و بنا به گزارش مراکز رسمی، بسیاری از بنگاه های اقتصادی دست به تعدیل نیرو زده و یا تعطیل شده بودند.

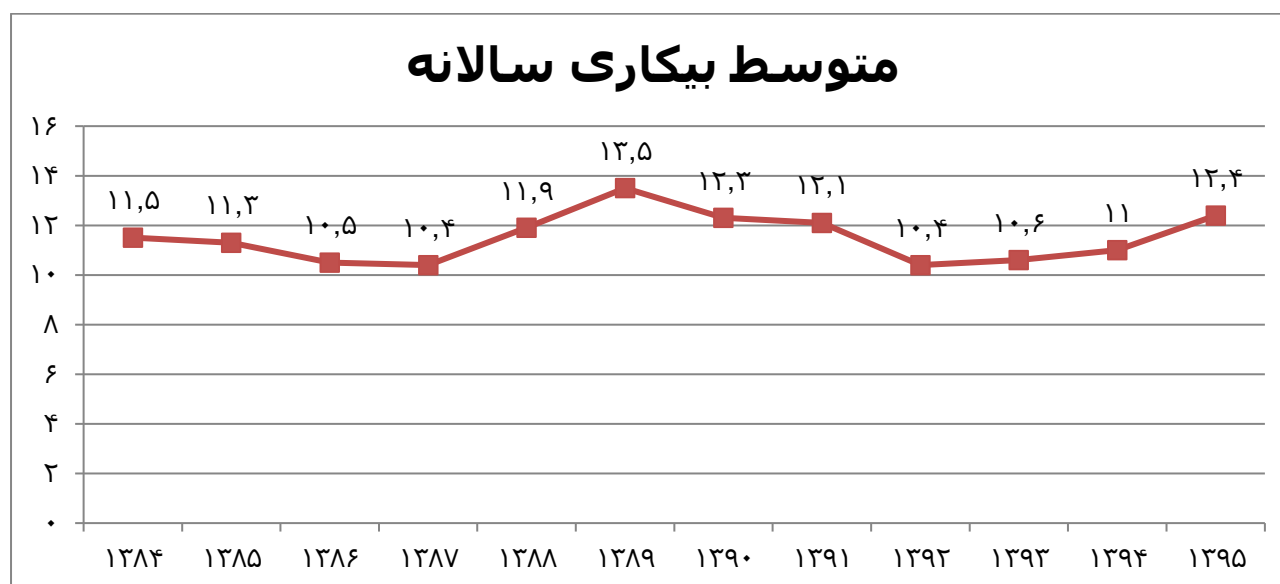
مرکز آمار اعلام نموده است بر اساس تعاریف سازمان بین المللی کار گزارش های خود را تهیه و تنظیم می نماید، اما در حال حاضر مواردی وجود دارد که از نظر اقتصادی فاقد توجیه به نظر می رسد، مانند تعریف شاغل بر اساس حداقل یک ساعت کار در هفته، شاغل شمردن دانشجویان و در نظر گرفتن جمعیت ۱۰ سال به بالا به عنوان جمعیت فعال. اخیراً مرکز آمار برای اولین بار بعد از سال ۱۳۸۴، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ سال و بیشتر را اعلام کرده است. جالب توجه آن که نرخ بیکاری اعلام شده برای جمعیت ۱۵ سال و بیشتر با نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ سال و بیشتر هیچ تفاوتی ندارد که صحت این آمار را با تردید مواجه می سازد.

جدول شماره ۹: نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۵ (درصد)

سال	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	متوسط بیکاری سالانه
۱۳۸۴	۱۱,۹	۱۰,۹	۱۰,۹	۱۲,۱	۱۱,۵
۱۳۸۵	۱۱,۱	۱۰,۲	۱۱,۲	۱۲,۱	۱۱,۳
۱۳۸۶	۱۱	۹,۹	۹,۸	۱۱,۹	۱۰,۵
۱۳۸۷	۹,۶	۱۰,۲	۹,۵	۱۲,۵	۱۰,۴
۱۳۸۸	۱۱,۱	۱۱,۳	۱۱,۲	۱۴,۱	۱۱,۹
۱۳۸۹	۱۳,۵	۱۳,۶	۱۲,۱	۱۴,۶	۱۳,۵
۱۳۹۰	۱۲,۳	۱۱,۱	۱۱,۸	۱۴,۱	۱۲,۳
۱۳۹۱	۱۲,۹	۱۲,۴	۱۱,۲	۱۲,۴	۱۲,۱
۱۳۹۲	۱۰,۶	۱۰,۴	۱۰,۳	۱۰,۵	۱۰,۴
۱۳۹۳	۱۰,۷	۹,۵	۱۰,۵	۱۱,۵	۱۰,۶
۱۳۹۴	۱۰,۸	۱۰,۹	۱۰,۷	۱۱,۸	۱۱
۱۳۹۵	۱۲,۲	۱۲,۷	۱۲,۳	۱۲,۳	۱۲,۴

منبع: مرکز آمار ایران،

نکته: روش نمونه‌گیری و تعاریف از سال ۱۳۸۴ به بعد تغییر نموده است.

نرخ بیکاری جوانان در سال ۹۵ نیز افزایش نشان می‌دهد و همچنان نرخ بیکاری جوانان تا دو و نیم برابر نرخ بیکاری کل است. این موضوع نشان می‌دهد هنوز از نظر اشتغال در منطقه بحران‌زا قرار داریم. جدول زیر، نرخ بیکاری جوانان در سه سال گذشته را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۰: نرخ بیکاری جوانان (درصد)

سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۲۴	۲۵,۲	۲۶,۱	۲۹,۲
جوانان ۱۵-۲۹ ساله	۲۱,۲	۲۱,۹	۲۳,۳	۲۵,۹
نرخ بیکاری کل	۱۰,۴	۱۰,۶	۱۱	۱۲,۴

منبع: مرکز آمار ایران

در جدول زیر سهم بخش‌های اقتصادی از اشتغال کشور طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ نشان داده شده است. بر این اساس سهم بخش کشاورزی در سال گذشته ثابت مانده است و معادل ۱۸ درصد می‌باشد

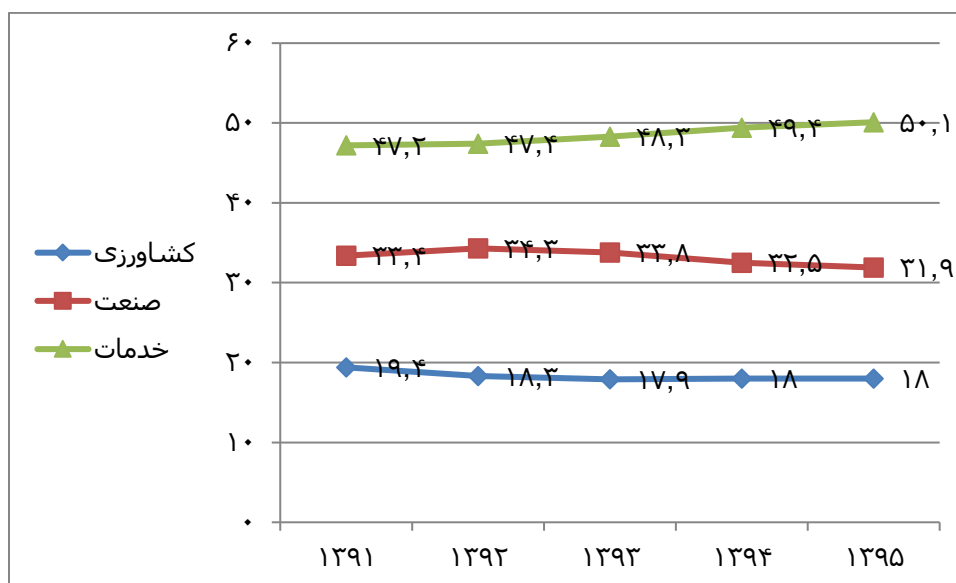
جدول شماره ۱۱: سهم بخش‌های اقتصادی از اشتغال (به درصد)

بخش اقتصادی / سال	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کشاورزی	۱۹,۴	۱۸,۳	۱۷,۹	۱۸	۱۸
صنعت	۳۳,۴	۳۴,۳	۳۳,۸	۳۲,۵	۳۱,۹
خدمات	۴۷,۲	۴۷,۴	۴۸,۳	۴۹,۴	۵۰,۱

منبع: مرکز آمار ایران

همچنین سهم بخش صنعت از سال ۱۳۹۲ نزول کرده است و از ۳۴,۳ درصد در آن سال به ۳۱,۹ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. بخش خدمات نیز روند رو به رشد خود را در سال‌های گذشته حفظ نموده و در حدود بیش از نیمی از مشاغل را به خود اختصاص داده است. نمودار زیر روند سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از اشتغال، طی چهار سال گذشته را نشان می‌دهد:

نمودار شماره ۳: روند سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از اشتغال (به درصد)

وضع مالی دولت

بر اساس گزارش بانک مرکزی، طی سال ۱۳۹۵، کل درآمدهای دولت به ۲۲۰۲,۷ تریلیون ریال رسید که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۳۳ درصد افزایش یافته است. هزینه‌های دولت نیز در این مدت به حدود ۲۴۹۱,۲ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال گذشته ۲۵ درصد افزایش نشان می‌دهد.

بر این اساس کسری بودجه دولت طی مدت مذکور برابر ۲۸۸,۵ تریلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل، ۵۱ درصد افزایش یافته است که به دلیل رشد بیشتر درآمدهای دولت نسبت به هزینه‌های آن است.

این نخستین بودجه دولت پس از اجرایی شدن برجام می‌باشد و از زمان آغاز اجرایی شدن برجام آمارهایی در زمینه افزایش تولید و صادرات نفت خام بیان شده است که مشاهده می‌شود رشد ۱۰ درصدی در درآمدهای نفتی به وقوع پیوسته است که اگر کاهش قیمت نفت در این دو سال اخیر رخ نداده بود مطمئناً این افزایش در درآمد بسیار بیشتر می‌گردید.

جدول شماره ۱۲: وضعیت مالی دولت در سال ۱۳۹۵

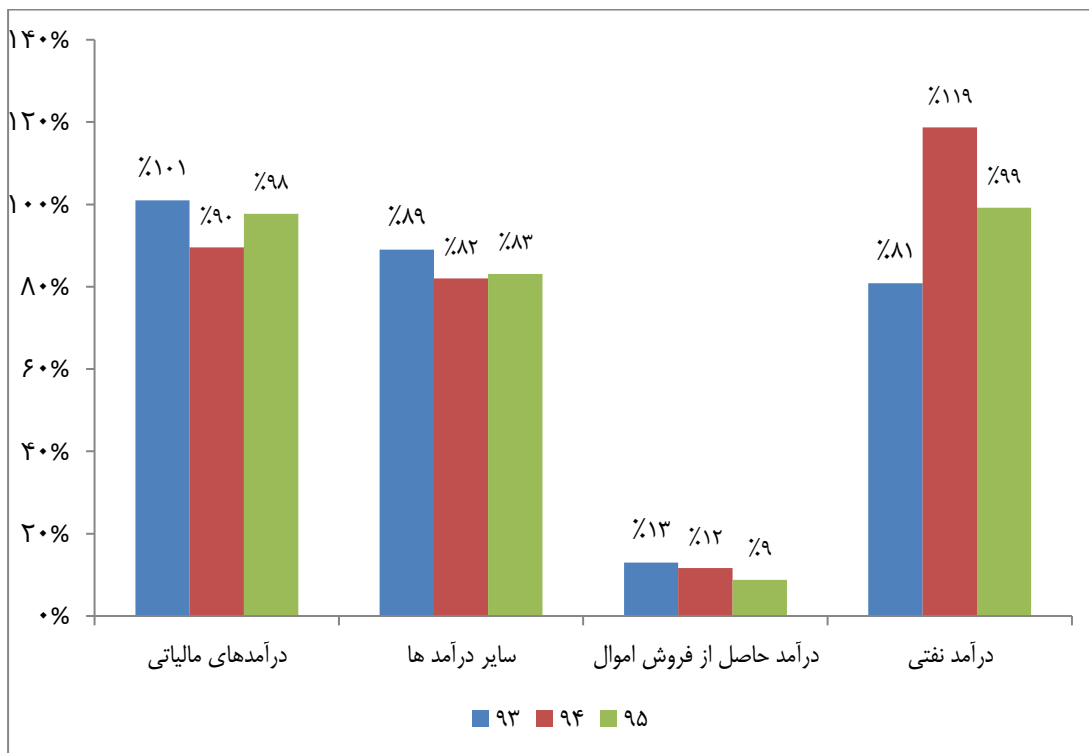
شرح	عملکرد دوازده ماهه (هزار میلیارد ریال)			سهم		رشد		درصد تحقق		
	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۹۳/۹۴	۹۴/۹۵	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
درآمدهای دولت	۷۰۹,۷	۷۹۱,۹	۱,۰۱۴,۷	%۴۴,۱	%۴۶,۱	%۱۲	%۲۸	%۱۰۱	%۹۰	%۹۸
	۶۲۹,۲	۶۷۰,۴	۷۳۸,۸	%۳۷,۳	%۳۳,۵	%۷	%۱۰	%۸۱	%۱۱۹	%۹۹
	۲,۷	۳,۲	۴,۰	%۰,۲	%۰,۲	%۱۹	%۲۵	%۱۳	%۱۲	%۹
	۲۶۷,۹	۳۳۱,۹	۴۴۵,۲	%۱۸,۵	%۲۰,۲	%۲۴	%۳۴	%۸۹	%۸۲	%۸۳
	۱۶۰۹,۵	۱,۷۹۷,۴	۲,۲۰۲,۷	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۲	%۲۳	%۸۹	%۹۶	%۹۳
	۱,۴۳۸,۳	۱,۷۱۶,۶	۲,۰۷۰,۲	%۸۶,۳	%۸۳,۱	%۱۹	%۲۱	%۹۶	%۱۰۵	%۹۷
هزینه های دولت	۲۹۹,۵	۲۷۲,۰	۴۲۱,۰	%۱۳,۷	%۱۶,۹	-%۹	%۵۵	%۷۳	%۵۷	%۷۳
	۰,۰	۹,۸	۰,۰	%۰,۰	%۰,۰	*	*	*	*	*
	۱,۷۳۷,۸	۱,۹۸۸,۶	۲,۴۹۱,۲	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۴	%۲۵	%۹۱	%۹۵	%۹۲
	۱۵۱,۶	۳۰۴,۵	۳۱۴,۰	**	**	%۱۰۱	%۳	%۴۹	%۸۸	%۵۴
تراز مالی	۱۱,۲	۱,۷	۸۱,۱	**	**	-%۸۴	%۴۵۶۱	%۵	%۲	%۳۵
	۱۴۰,۴	۳۰۲,۸	۲۳۲,۹	**	**	%۱۱۶	-%۲۳	%۱۳۶	%۱۲۱	%۶۷
	۱۴۰,۴	۳۰۲,۸	۲۳۲,۹	**	**	%۱۱۶	-%۲۳	%۱۳۶	%۱۲۱	%۶۷
کسری بودجه	-۴۶۰,۷	-۵۹۲,۸	-۶۱۰,۳	**	**	۲۹%	۳%	%۹۴	%۱۷۳	%۱۰۸
	۳۳۲,۴	۴۰۱,۶	۳۲۱,۸	**	**	%۲۱	-%۲۰	%۹۱	%۴۴۲	%۱۴۹
	-۱۲۸,۳	-۱۹۱,۲	-۲۸۸,۵	**	**	%۴۹	%۵۱	%۱۰۳	%۷۶	%۸۳

منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی.

درآمدها

از مجموع ۲۲۰۲,۷ تریلیون ریال درآمد دولت طی سال ۱۳۹۵، درآمد نفت با ۷۳۸,۸ تریلیون ریال ۳۳,۵ درصد، درآمد مالیاتی با ۱۰۱۴,۷ تریلیون ریال ۴۶,۱ درصد، سایر درآمدها (سود عملکرد شرکت های دولتی) با ۴۴۵,۲ تریلیون ریال ۲۰,۲ درصد، و درآمد حاصل از فروش اموال منقول و غیرمنقول با ۴,۰ تریلیون ریال ۰,۲ درصد از کل درآمدهای دولت را تشکیل داده اند. در نمودار زیر درصد تحقق درآمدها و هزینه های دولت نسبت به ارقام مصوب بودجه، طی دوره ۱۳۹۳-۱۳۹۵ آمده است.

نمودار شماره ۴: درصد تحقق درآمدهای دولت نسبت به بودجه مصوب طی سه سال اخیر (۱۳۹۵-۱۳۹۳)

منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی.

درآمد نفت و گاز

بر اساس گزارش بانک مرکزی، درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی طی سال ۱۳۹۵ برابر ۷۳۸,۸ تریلیون ریال بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. همان طور که در متون قبلی توضیح داده شد دلیل این اقدام افزایش نزدیک به ۱۰۰ درصدی صادرات نفت خام، علی‌رغم کاهش شدید قیمت نفت خام بوده است.

مالیات‌ها

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل درآمدهای مالیاتی دولت در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰۱۴,۷ تریلیون ریال بوده است که حدود ۹۸ درصد رقم پیش‌بینی شده بودجه می‌باشد. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل، معادل ۲۸ درصد افزایش نشان می‌دهد. باید توجه داشت که قاعدتاً رشد درآمدهای مالیاتی باید از نرخ متوسط تورم بیشتر باشد، مگر هنگامی که رشد تولید ناخالص داخلی منفی باشد یا نرخ‌های مالیاتی تغییر کرده باشند.

مالیات‌های مستقیم

طی سال ۱۳۹۵، در بخش "مالیات‌های مستقیم" ۴۹۳,۹ تریلیون ریال وصول گردید که نسبت به هدف بودجه، ۹۸ درصد تحقق داشت. این رقم نسبت به عملکرد سال قبل با ۱۵ درصد افزایش مواجه شده است که حدود ۶ واحد درصد بیشتر از نرخ متوسط تورم می باشد.

عملکرد سر فصل "مالیات بر درآمد" طی سال ۱۳۹۵ برابر ۱۴۰,۷ تریلیون ریال بوده است که نسبت به هدف بودجه ۱۰۶ درصد تحقق نشان می‌دهد. این رقم نسبت به عملکرد سال قبل، حدود ۲۷ درصد رشد یافته است.

عملکرد "مالیات اشخاص حقوقی" (مالیات بر شرکت‌ها) طی دوره مذکور ۳۱۷,۵ تریلیون ریال بود که نسبت به عملکرد مدت مشابه سال قبل، ۱۰,۴ درصد افزایش و نسبت به هدف بودجه، ۹۵ درصد تحقق داشته است.

وصولی "مالیات بر ثروت" در سال ۹۵ به ۲۶,۷ تریلیون ریال رسید که نسبت به هدف بودجه ۱۰۶ درصد تحقق داشته است. عملکرد این پایه مالیاتی نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۱۰,۳ درصد افزایش نشان می‌دهد.

مالیات‌های غیرمستقیم

در بخش "مالیات‌های غیرمستقیم" نیز ۵۲۰,۹ تریلیون ریال طی دوره مورد بررسی وصول گردید که نسبت به هدف بودجه، ۹۷ درصد تحقق دارد و در مقایسه با عملکرد سال گذشته ۴۳,۸ درصد افزایش داشته است

"مالیات بر کالا و خدمات" مشتمل بر مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی، دو درصد سایر کالاها (معوقه قانون تجمیع عوارض)، و مالیات بر فروش سیگار است. اجزای عمده این پایه مالیاتی، دو بخش مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور، مالیات بر نقل و انتقال و شماره گذاری خودرو و مالیات بر ارزش افزوده می‌باشد. طی سال ۱۳۹۵، حدود ۳۳۷,۹ تریلیون ریال مالیات در این بخش وصول گردید که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۳۶,۹ درصد افزایش یافته است. بخش عمده این افزایش به دلیل افزایش قابل ملاحظه مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی می‌باشد.

حجم وصولی "مالیات بر ارزش افزوده" به عنوان مهم‌ترین بخش مالیات بر کالا و خدمات، طی مدت مذکور به ۲۲۴,۹ تریلیون ریال رسید که نسبت به هدف بودجه ۹۱ درصد محقق شده و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۳,۹ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۹۵، نرخ مالیات بر ارزش افزوده به نه درصد افزایش یافت. بر اساس تبصره ۲ ماده ۱۱۷ قانون

برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، هر سال باید یک درصد به نرخ مالیات بر ارزش افزوده اضافه شود. به نظر می‌رسد علی‌رغم مخالفت‌های اولیه با اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده، عملکرد سازمان امور مالیاتی کشور در وصول این پایه مالیاتی طی پنج سال اخیر مثبت بوده است. بر اساس آمار رسمی منتشر شده، حجم وصولی این پایه مالیاتی از ۳۲,۷ تریلیون ریال در سال ۱۳۹۰ به بیش از ۲۲۴,۹ تریلیون ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. این پایه مالیاتی علاوه بر اهمیت روزافزون مالیاتی آن، سبب افزایش شفافیت در نظام اقتصادی می‌گردد. به نظر می‌رسد رکود حاکم و چانه‌زنی برخی اصناف برای پایین آوردن نرخ مالیات بر ارزش افزوده عامل این افزایش کم باشد.

"مالیات بر واردات" نیز یک جزء مهم مالیات غیرمستقیم است که طی سال ۱۳۹۵، حدود ۱۸۲,۹ تریلیون ریال در این بخش وصول شده است. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل ۵۸,۳ درصد افزایش نشان می‌دهد و نسبت به بودجه مصوب ۱۰۸ درصد تحقق یافته است. وصولی این پایه مالیاتی تابع وضعیت تجاری و ارزی کشور است.

جدول شماره ۱۳: درآمدهای مالیاتی به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۵ (تریلیون ریال)

شرح	سال ۹۳	سال ۹۴	سال ۹۵	رشد ۹۵ به ۹۴	سهم ۹۵	مصوب ۱۳۹۵	درصد تحقق
مالیات اشخاص حقوقی	۲۴۰	۲۸۷,۶	۳۱۷,۵	۱۰,۴۰٪	۳۶,۳۰٪	۳۳۵,۷	۹۵٪
مالیات بر درآمد	۹۴	۱۱۷,۸	۱۴۹,۶	۲۶,۹۹٪	۱۴,۹۰٪	۱۴۰,۷	۱۰۶٪
مالیات بر ثروت	۲۵,۱	۲۴,۲	۲۶,۷	۱۰,۳۳٪	۳,۱۰٪	۲۵,۱	۱۰۶٪
مالیات مستقیم	۳۵۹,۱	۴۲۹,۶	۴۹۳,۸	۱۴,۹۴٪	۵۴,۳۰٪	۵۰۱,۵	۹۸٪
مالیات بر واردات	۱۳۳,۴	۱۱۵,۵	۱۸۲,۹	۵۸,۳۵٪	۱۴,۶۰٪	۱۶۹,۳	۱۰۸٪
ارزش افزوده	۱۶۷	۱۹۷,۴	۲۲۴,۹	۱۳,۹۳٪	۲۴,۸۰٪	۲۴۸,۵	۹۱٪
سایر مالیات کالا و خدمات	۵۰	۴۹,۳	۱۱۳	۱۲۹,۲۱٪	۶,۳۰٪	۱۱۹	۹۵٪
مالیات غیرمستقیم	۳۵۰,۴	۳۶۲,۲	۵۲۰,۸	۴۳,۷۹٪	۴۵,۷۰٪	۵۳۶,۸	۹۷٪
کل	۷۰۹,۵	۷۹۱,۸	۱۰۱۴,۶	۲۸,۱۴٪	۱۰۰٪	۱,۰۳۸,۳	۹۸٪

منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی.

هزینه‌ها

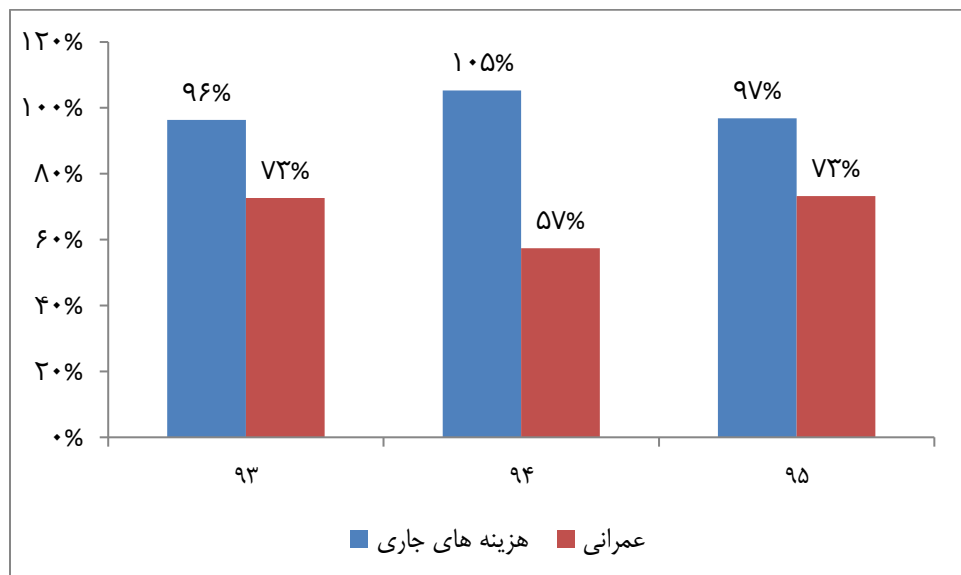
رقم کل هزینه‌های دولت در سال ۱۳۹۵ به ۲۴۹۱,۲ تریلیون ریال رسید که ۸۳,۱ درصد آن را هزینه‌های جاری ("اعتبارات هزینه‌ای") و و مابقی آن را هزینه‌های عمرانی در حدود ۱۶,۹ درصد تشکیل داده است. هزینه جاری دولت طی سال مذکور به ۲۰۷۰,۲ تریلیون ریال رسید که در مقایسه با سال گذشته ۲۱ درصد افزایش یافت و در مقایسه با هدف بودجه ۹۷ درصد تحقق نشان می‌دهد. هزینه‌های عمرانی نیز به رقم ۴۲۱ تریلیون ریال رسید که ۷۳ درصد بودجه مصوب می‌باشد و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۵۵ درصد افزایش یافته است که دلیل این افزایش بی سابقه را می‌توان برگزاری انتخابات در سال ۱۳۹۶ می‌توان بیان نمود.

طی سالهای اخیر عملکرد هزینه‌های عمرانی چندان مطلوب به نظر نمی‌رسد و نوسانات زیادی را داشته است. علت اصلی این امر هزینه‌کرد بخشی از بودجه عمرانی در سایر فصل‌ها (به‌ویژه پرداخت نقدی یارانه‌ها) بوده است و همچنین کاهش شدید درآمدهای نفتی دولت بوده است.

کاهش هزینه‌های عمرانی به معنای عدم سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و امور زیربنایی است که آسیب‌های جدی به سایر بخش‌های اقتصادی وارد می‌آورد و عواقب آن گریبان‌گیر آیندگان خواهد گردید و اصلاح آن طی سال‌ها و دهه‌ها انجام‌پذیر خواهد بود.

درصد تحقق هزینه‌های دولت طی سه سال اخیر در نمودار زیر آمده است. بر این اساس، طی مدت مذکور بین ۹۶ تا ۱۰۵ درصد رقم هزینه‌های جاری مصوب در بودجه تحقق یافته است؛ در حالی که این رقم در هزینه‌های عمرانی طی همین مدت در حدود حداکثر ۷۳ درصد بوده است.

نمودار شماره ۵: درصد تحقق هزینه‌های جاری و عمرانی نسبت به بودجه مصوب طی سه سال اخیر

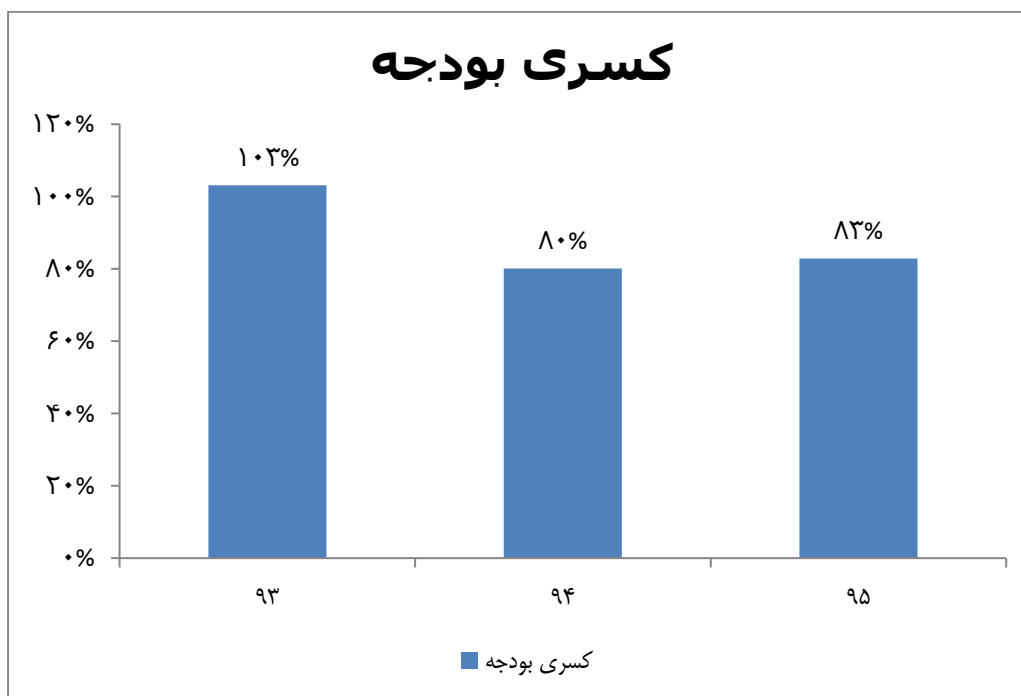

کسری بودجه

همان گونه که در ابتدای این بخش عنوان گردید کسری بودجه دولت در سال ۱۳۹۵، حدود ۲۸۸,۵ تریلیون ریال بوده است که حدود ۸۳ درصد رقم مصوب کسری بودجه (علمیاتی و سرمایه ای) است و نسبت به سال گذشته، ۴۴ درصد افزایش نشان می دهد.

به هر حال در اهمیت اثر تورمی این کسر بودجه تردیدی نیست، ولی نحوه تأمین مالی آن نقش تعیین کننده ای در ارزیابی آثار اقتصادی آن دارد. برای دوره مورد بررسی، در خصوص نحوه تأمین کسری بودجه در سال ۱۳۹۵ آمار دیگری منتشر نشده است و بنابراین علی رغم اهمیت این موضوع، نمی توان در خصوص پیامدهای آن اظهار نظر جدی نمود، اما در کنار افزایش خالص بدهی دولت و بدهی بانک ها به بانک مرکزی جای تامل دارد.

نمودار شماره ۶: مقایسه کسری بودجه محقق شده نسبت به رقم مصوب آن طی سه سال اخیر

روند قیمت ها

روند نزولی نرخ تورم متوسط پس از تک رقمی شدن در خرداد ماه ۹۵ تا دی ماه نیز ادامه یافت، اما از دی ماه مسیر صعودی را طی کرد و از ۸,۶ درصد در دی ماه به ۹ درصد در اسفند ماه ۹۶ افزایش یافت و پیش بینی می گردد در آینده ای نزدیک به نرخ دو رقمی بازگردد. بنابراین متوسط تغییرات شاخص کل در دوازده ماهه منتهی به اسفند ۹۶ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۹ درصد بوده است، که نسبت به تورم متوسط مدت مشابه سال گذشته (یعنی ۱۱,۹ درصد) ۲,۹ واحد درصد کاهش داشته است. شاخص کل (بر مبنای ۱۰۰=۱۳۹۰) عدد ۲۶۲,۸ را نشان می دهد که نسبت به ماه قبل افزایش قابل توجه ۲ درصدی را تجربه کرده است.

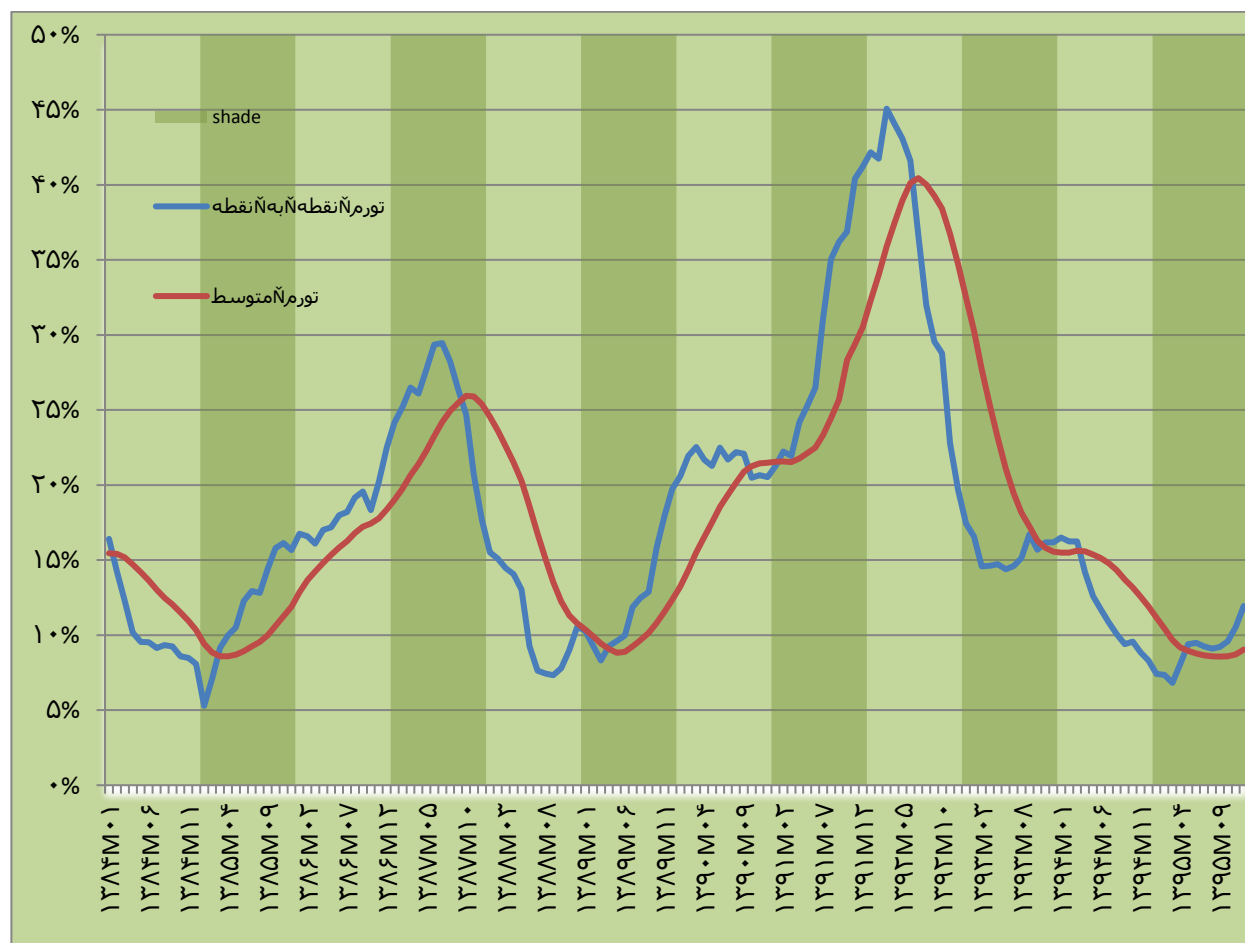
روند افزایشی نرخ تورم نقطه به نقطه که از آبان ماه سال ۹۵ آغاز گشته بود در اسفند ماه نیز ادامه یافت و به جرگه نرخ های دورقمی پیوست. بر این اساس تورم نقطه به نقطه در خرداد ماه به ۱۱,۹ درصد رسید، که نسبت به نرخ تورم خرداد ماه سال قبل (یعنی ۸,۳ درصد) ۳,۶ واحد درصد افزایش نشان می دهد.

جدول شماره ۱۴: شاخص و نرخ تورم

سال و ماه	شاخص	تورم نقطه به نقطه	تورم متوسط	تورم ماهانه
۱۳۹۵/۱	۲۳۵,۹	۷,۴٪	۱۱,۳٪	۰,۵٪
۱۳۹۵/۲	۲۳۸,۱	۷,۳٪	۱۰,۴٪	۰,۹٪
۱۳۹۵/۳	۲۴۰,۹	۶,۸٪	۹,۷٪	۱,۳٪
۱۳۹۵/۴	۲۴۲,۸	۸,۱٪	۹,۳٪	۰,۸٪
۱۳۹۵/۵	۲۴۵,۵	۹,۴٪	۸,۹٪	۱,۱٪
۱۳۹۵/۶	۲۴۷,۱	۹,۵٪	۸,۸٪	۰,۷٪
۱۳۹۵/۷	۲۴۸	۹,۳٪	۸,۷٪	۰,۴٪
۱۳۹۵/۸	۲۴۹,۵	۹,۱٪	۸,۶٪	۰,۶٪
۱۳۹۵/۹	۲۵۲,۹	۹,۲٪	۸,۶٪	۱,۴٪
۱۳۹۵/۱۰	۲۵۴,۹	۹,۶٪	۸,۶٪	۰,۸٪
۱۳۹۵/۱۱	۲۵۷,۷	۱۰,۶٪	۸,۷٪	۱,۱٪
۱۳۹۵/۱۲	۲۶۲,۸	۱۱,۹٪	۹,۰٪	۲,۰٪

باید در نظر داشت افزایش متغیرهای کلان پولی نظیر نقدینگی می تواند تهدید جدی جهت افزایش نرخ تورم سال های آتی باشد، بازگشتن به جرگه تورم دو رقمی می تواند باعث بی ثباتی در اقتصاد شده و به تاخیر انداختن سرمایه گذاری و تخصیص منابع را تحت تاثیر قرار دهد. بروز نا اطمینانی در فعالیت های اقتصادی، مالیات تورمی، باعث اثر سوء بر توزیع درآمد و تراز پرداخت های کشور می گردد. ارائه قاعده مالی مشخص که باعث شود بودجه دولت رفتار منظمی داشته باشد و امکان دسترسی گاه و بیگاه به منابع بانکی را نداشته باشد، تامین نسبی استقلال بانک مرکزی، سر و سامان دادن به بازار بدهی، انتظام بخشیدن به وضعیت بانک ها از عوامل موثر در راستای سیاست های کنترل تورم می باشد.

نمودار شماره ۷: روند نرخ تورم متوسط و نقطه به نقطه در ده سال اخیر

سبد مصرفی خانوار

مسکن کالایی بادوام است و در گروه کالاهای سرمایه‌ای طبقه‌بندی می‌شود. بر اساس طبقه‌بندی کالاهای و خدمات در بخش هزینه‌های خانوار ¹COICOP همه انواع کالاهای بادوام مورد استفاده خانوار را نمی‌توان کالای سرمایه‌ای محسوب نمود. بر اساس طبقه‌بندی COICOP، پرداختی بابت خرید کالاهای بادوام، مصرفی در هزینه‌های خانوار منظور می‌گردد، حال آن که پرداختی بابت خرید مسکن شخصی در هزینه‌های خانوار ثبت نمی‌شود. قیمت مسکن به عنوان یک دارایی در محاسبات مربوط به تورم منظور نمی‌شود، اما خدمتی که توسط دارایی مذکور (مسکن شخصی) فراهم شده است در محاسبات در نظر گرفته می‌شود. در جدول زیر، ضریب اهمیت هر کدام از گروه کالاهای مصرفی توسط خانوار که در حال حاضر معیار تهیه تورم توسط بانک مرکزی به شمار می‌رود آورده شده است:

¹ . Classification of Individual Consumption According to Purpose

جدول شماره ۱۵: ضریب اهمیت و تورم زیرگروه ها در سبد مصرفی خانوار

گروه	ضریب اهمیت	تورم نسبت به ماه قبل (درصد)	تورم نقطه به نقطه (درصد)
شاخص کل	۱۰۰	۲,۰	۱۱,۹
مسکن، برق، آب و گاز و سایر سوخت ها	۳۲,۸۲	۰,۴	۹,۲
خوراکی ها و آشامیدنی	۲۷,۳۸	۴,۹	۱۷,۸
حمل و نقل	۹,۸۷	۰,۴	۸,۰
بهداشت و درمان	۶,۹۸	۰,۷	۱۶,۹
اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده در خانه	۵,۱۳	۱,۰	۷,۱
پوشاک و کفش	۴,۹۴	۰,۵	۶,۱
کالاها و خدمات متفرقه	۳,۲	۰,۸	۹,۵
تفریح و امور فرهنگی	۲,۸۵	۳,۹	۷,۹
ارتباطات	۲,۳۸	۰,۱	۶,۵
تحصیل	۲,۲۴	۰,۱	۱۰,۸
رستوران و هتل	۱,۸۶	۱,۳	۱۰,۳
دخانیات	۰,۳۵	۰	۱۰,۹

در بین زیر گروه های فوق، در مدت مورد بررسی بیشترین افزایش در زیرگروه های خوراکی ها و آشامیدنی ها، بهداشت و درمان، و دخانیات و کمترین افزایش زیرگروه پوشاک و کفش، ارتباطات و اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده در خانه رخ داد. زیرگروه هایی که بیشترین افزایش شاخص قیمت را داشته اند، سهم بیشتری از سبد مصرفی دهک های متوسط درآمدی را بخود اختصاص می دهند، که این امر سبب می شود نرخ تورم بیش از آن چه اعلام می شود در سطح جامعه احساس شود.

وضعیت پولی

نقدینگی از ۱۰۱۷۲,۸ تریلیون ریال در پایان ۹۴ به ۱۲۵۳۳,۹ تریلیون ریال در پایان سال ۹۵ رسید. رشد ۲۳,۲ درصدی نقدینگی در مقایسه با رشد ۳۰ درصدی آن در دوره مشابه سال قبل حدود ۶,۸ واحد درصد کاهش داشته است. افزایش نقدینگی به دلیل رشد ۱۷,۳ درصدی پایه پولی و رشد ۵,۱ درصدی ضریب فزاینده نقدینگی بوده است. پایه پولی از ۱۵۳۳,۶

تریلیون ریال در پایان سال ۱۳۹۴ به ۱۷۹۸,۳ تریلیون در پایان سال ۱۳۹۵ رسید که رشد ۱۷,۳ درصدی آن در مقایسه با رشد ۱۶,۹ درصدی در مدت مشابه سال ۱۳۹۴ حدود ۰,۴ واحد درصد افزایش داشته است.

نقدینگی

طی سال ۱۳۹۵ نقدینگی ۲۳,۲ درصد رشد کرد که سهم در رشد پول ۲,۶ واحد درصد اما نسبت به سهم ۲ واحد درصدی در سال گذشته، افزایش داشته است. سهم در رشد شبه پول ۲۰,۶ واحد درصد بوده است که نسبت به سهم در رشد ۲۸ درصدی سال گذشته خود، کاهش داشته است. بنابراین افزایش نقدینگی خود را به صورت افزایش سپرده های غیر دیداری (عمدتا سرمایه گذاری مدت دار) نشان داده است. نگاهی به ترکیب نقدینگی نشان می دهد که تنها حدود ۱۳ درصد از حجم نقدینگی را پول و مابقی را شبه پول تشکیل می دهد که این سهم اندک از تورم زایی رشد پول خواهد کاست. اما می بایست به این نکته نیز توجه داشت که این سهم در حال افزایش می باشد. به همین دلیل سیاستگذار پولی می بایست توجه داشته باشد که ترکیب رشد نقدینگی را متناسب با ظرفیت رشد اقتصادی اعمال کند تا مازاد تقاضای جبران نشده ی افراد منجر به تورم نگردد.

ضریب فزاینده نقدینگی که در واقع به عنوان واسط بین پایه پولی و نقدینگی عمل می کند از ۶,۶ به ۷ افزایش یافته است، که رشد ۵,۱ درصدی را تجربه کرده است. اجزای تعیین کننده ی این ضریب، نسبت اسکناس و مسکوک در دست مردم به کل سپرده ها، نسبت ذخیره قانونی بانک ها به کل سپرده ها و نسبت ذخایر اضافی بانک ها به کل سپرده هاست. در کشور ما نسبت اسکناس و مسکوک در دست مردم به کل سپرده ها برخلاف کشورهای پیشرفته نسبتا بالاست. زیرا به دلیل نااطمینانی از شرایط اقتصادی مردم ترجیح می دهند از اسکناس به جای اعتبار استفاده کنند. نسبت ذخیره قانونی بانک ها به کل سپرده ها نیز به عنوان ابزار سیاست پولی در دست بانک مرکزی می باشد که با کم و یا زیاد کردن آن قدرت خلق پول سیستم بانکی را تحت تاثیر قرار می دهد. در انتها نیز ذخایر اضافی بانک ها به نرخ بهره بازار بستگی دارد هرچه این نرخ بیشتر باشد بانک ها تمایل کمتری دارند تا وجوه اضافی خود را نزد بانک مرکزی نگهداری نمایند.

جدول شماره ۱۶: متغیرهای مهم پولی

رشد (درصد)			مانده (تریلیون ریال)				
۹۴ به ۹۵	۹۳ به ۹۴	۹۳ به ۹۲	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	
%۵,۸	%۵,۷	%۵,۳	۳۹۳,۳	۳۷۱,۹	۳۵۱,۷	۳۳۴,۱	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
%۱۹,۳	%۱۳,۲	%۱,۰	۱۶۳۰,۳	۱۳۶۷	۱۲۰۷,۶	۱۱۹۶	پول
%۲۳,۸	%۳۳,۱	%۲۷,۲	۱۰۹۰۳,۶	۸۸۰۵,۸	۶۶۱۶,۳	۵۱۹۹,۵	شبه پول
%۲۳,۲	%۳۰,۰	%۲۲,۳	۱۲۵۳۳,۹	۱۰۱۷۲,۸	۷۸۲۳,۹	۶۳۹۵,۵	نقدینگی
%۱۷,۳	%۱۶,۹	%۱۰,۷	۱۷۹۸,۳	۱۵۳۳,۶	۱۳۱۱,۵	۱۱۸۴,۹	پایه پولی
%۵,۱	%۱۱,۲	%۱۰,۵	۷,۰	۶,۶	۶,۰	۵,۴	ضریب فزاینده نقدینگی

منبع: بانک مرکزی

پایه پولی

اجزای پایه پولی که از ترازنامه بانک مرکزی استخراج شده است، مطابق جدول زیر است. بر این اساس در اسفند ماه ۱۳۹۵ پایه پولی به ۱۷۹۸,۳ تریلیون ریال رسید که طی یک سال، رشد حدود ۱۷,۳ درصدی را تجربه کرده است؛ این در حالیست که رشد مدت مشابه سال گذشته آن ۱۶,۹ درصد بوده است.

جدول شماره ۱۷: اجزای پایه پولی

سهم از رشد			رشد			مانده				
(درصد واحد)			(درصد)			(هزار میلیارد ریال)				
۹۵	۹۴	۹۳	۹۵ به ۹۴	۹۴ به ۹۳	۹۳ به ۹۲	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	
۱۷,۳%	۱۶,۹%	۱۰,۷%	۱۷,۳%	۱۶,۹%	۱۰,۷%	۱۷۹۸,۳	۱۵۳۳,۶	۱۳۱۱,۵	۱۱۸۴,۹	پایه پولی
-۰,۸%	۲۶,۸%	-۷,۹%	-۰,۶%	۲۲,۲%	-۵,۶%	۱۹۲۴,۶	۱۹۳۶,۴	۱۵۸۴,۷	۱۶۷۸,۲	خالص داراییهای خارجی

خالص بدهی بخش دولتی	۳۸,۷	۳۳,۳	۱۸۲,۲	۲۰۲,۶	-۱۴,۰٪	۴۴۷,۱٪	۱۱,۲٪	-۰,۵٪	۱۱,۴٪	۱,۳٪
بدهی بانکی	۶۰۲,۶	۸۵۸	۸۳۶,۳	۹۹۶,۹	۴۲,۴٪	-۲,۵٪	۱۹,۲٪	۲۱,۶٪	-۱,۷٪	۱۰,۵٪
خالص سایر ارقام	-۱۱۳۴,۶	-۱۱۶۴,۵	-۱۴۲۱,۳	-۱۳۲۵,۸	۲,۶٪	۲۲,۱٪	-۶,۷٪	-۲,۵٪	-۱۹,۶٪	۶,۲٪

بررسی دقیق تر اجزای پایه پولی نشان می دهد که طی سال ۱۳۹۵، خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی با سهم منفی ۰,۸ واحد درصدی جزء کاهنده و خالص بدهی های دولت، بدهی بانک ها و خالص سایر اقلام به بانک مرکزی به ترتیب هر یک با سهم ۱,۳ و ۱۰,۵ و ۶,۲ واحد درصدی از اقلام فزاینده پایه پولی بوده اند.

بر اساس روند ماه های انتهایی سال ۹۵ افزایش بدهی بانک ها به بانک مرکزی عامل اصلی افزایش پایه پولی بوده است که می تواند منعکس کننده مشکلات سیستم بانکی ناشی از انجماد دارایی ها (ناشی از مطالبات از مشتریان بانکی و پیمانکاران و دولت) و کاهش نرخ سود بانکی و فشار دولت از طریق بانک های دولتی به سیستم بانکی می باشد که منتهی به استقراض سیستم بانکی از بانک مرکزی شده است. از برنامه سوم به بعد استقراض از بانک مرکزی ممنوع شده است، لذا دولت برای پوشش هزینه ها و برنامه های خود از تکلیف به بانک های دولتی استفاده می کند، که بانک های دولتی را ناچار به استقراض از بانک مرکزی می نماید. در برخی موارد نیز دولت برای حمایت از طرح های تولیدی و اشتغال زای بنگاه ها، بانک مرکزی را تحت فشار قرار می دهد تا منابعی را در اختیار بانک ها بگذارد. این امر لزوم هر چه بیشتر استقلال بانک مرکزی را نشان می دهد. جدول زیر بدهی سیستم بانکی به بانک مرکزی را به تفکیک بانک های خصوصی و بانک های دولتی (تجاری و تخصصی) نشان می دهد.

بررسی بیشتر نشان می دهد که طی سال ۹۵ بدهی بانک های غیر دولتی به بانک مرکزی حدود سه برابر شده است. این درحالیست که این بدهی در دوره مشابه سال گذشته نصف شده بود. اما بدهی بانک های دولتی به بانک مرکزی ۱۳,۶ درصد کاهش داشت. البته می بایست به این نکته نیز توجه داشت که سهم عمده بدهی سیستم بانکی به بانک مرکزی بر عهده بانک های تخصصی دولتی است. به طوریکه از کل مبلغ ۹۹۶,۹ تریلیون ریالی سیستم بانکی به بانک مرکزی حدود ۴۹,۶ درصد از آن متعلق به بانک های تخصصی دولتی شامل بانک مسکن، توسعه تعاون، صنعت و معدن، توسعه صادرات

و بانک کشاورزی می باشد. سه بانک تجاری دولتی ملی، سپه و پست بانک حدود ۱۲,۱ درصد از این بدهی را عهده دار می باشند و مابقی ۳۸,۳ درصدی از بدهی ها متعلق به بانک های غیردولتی می باشد.

جدول شماره ۱۸: بدهی سیستم بانکی به بانک مرکزی

شرح	مانده سپرده (تریلیون ریال)			درصد رشد		سهم از مانده		
	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۹۴ به ۹۳	۹۵ به ۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
سیستم بانکی	۸۵۸	۸۳۶,۳	۹۹۶,۹	-۲,۵٪	۱۹,۲٪	۱۰۰,۰٪	۱۰۰,۰٪	۱۰۰,۰٪
بانکهای خصوصی*	۲۳۹,۹	۱۲۴,۷	۳۸۲,۳	-۴۸,۰٪	۲۰۶,۶٪	۲۸,۰٪	۱۴,۹٪	۳۸,۳٪
بانکهای دولتی	۶۱۸,۱	۷۱۱,۶	۶۱۴,۶	۱۵,۱٪	-۱۳,۶٪	۷۲,۰٪	۸۵,۱٪	۶۱,۷٪
بانکهای تجاری	۵۹,۱	۱۳۸,۸	۱۲۰,۲	۱۳۴,۹٪	-۱۳,۴٪	۶,۹٪	۱۶,۶٪	۱۲,۱٪
بانکهای تخصصی	۵۵۹	۵۷۲,۸	۴۹۴,۴	۲,۵٪	-۱۳,۷٪	۶۵,۲٪	۶۸,۵٪	۴۹,۶٪

سیستم بانکی

سپرده ها

طی سال ۹۵ میزان سپرده های سیستم بانکی ۲۳,۹ درصد رشد داشت که از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۳۱,۲ درصد)، ۷,۳ واحد درصد کمتر بود. در دوره مورد بررسی، سپرده های بانک های خصوصی (با طبقه بندی جدید) ۲۲,۷ درصد رشد نمود که از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۳۲,۹ درصد)، ۱۰,۲ واحد درصد کمتر بود. این نرخ رشد سپرده های بانک های خصوصی در مقابل رشد ۲۷ درصدی سپرده های سیستم بانکی باعث شد تا همانند ماه گذشته سهم بانک های خصوصی از مانده سپرده های سیستم بانکی کاهش یافته و از ۷۲,۲ درصد در اسفند ماه سال ۹۴ به ۷۱,۵ درصد در اسفند ماه ۹۵ برسد.

در این دوره، میزان سپرده های بانک های تجاری دولتی و تخصصی ۲ دولتی (با طبقه بندی جدید) به ترتیب به میزان ۳۱,۶ و ۱۹ درصد رشد نمودند؛ بنابراین بعثت اینکه نرخ رشد سپرده های دولتی بیشتر از نرخ رشد سیستم بانکی بوده است، سهم بانک های دولتی (تجاری و تخصصی) از مانده سپرده های سیستم بانکی از ۲۷,۸ درصد به ۲۸,۵ درصد افزایش یافت. تفکیک رشد ها نشان می دهد در دوره مورد بررسی سهم بانک های تجاری دولتی از سیستم بانکی افزایشی، در حالیکه سهم بانک های خصوصی و بانک های تجاری تخصصی کاهش یافته است.

جدول شماره ۱۹: مانده سپرده سیستم بانکی به تفکیک دولتی و خصوصی تا پایان بهمن ماه سال ۱۳۹۵

شرح	مانده سپرده (تریلیون ریال)				درصد رشد			سهم از مانده			
	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۹۲ به ۹۳	۹۳ به ۹۴	۹۴ به ۹۵	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
سیستم بانکی	۶۰۶۱,۴	۷۴۷۲,۳	۹۸۰۰,۹	۱۲۱۴۰,۶	%۲۳,۳	%۳۱,۲	%۲۳,۹	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰
بانک های خصوصی*	۴۳۴۶	۵۳۲۵,۴	۷۰۷۵,۲	۸۶۷۹,۱	%۲۲,۵	%۳۲,۹	%۲۲,۷	%۷۱,۷	%۷۱,۳	%۷۲,۲	%۷۱,۵
بانک های دولتی	۱۷۱۵,۴	۲۱۴۶,۹	۲۷۲۵,۷	۳۴۶۱,۵	%۲۵,۲	%۲۷,۰	%۲۷,۰	%۲۸,۳	%۲۸,۷	%۲۷,۸	%۲۸,۵
بانک های تجاری	۱۱۲۸,۸	۱۳۸۶	۱۷۲۶,۳	۲۲۷۲,۲	%۲۲,۸	%۲۴,۶	%۳۱,۶	%۱۸,۶	%۱۸,۵	%۱۷,۶	%۱۸,۷
بانک های تخصصی	۵۸۶,۶	۷۶۰,۹	۹۹۹,۴	۱۱۸۹,۳	%۲۹,۷	%۳۱,۳	%۱۹,۰	%۹,۷	%۱۰,۲	%۱۰,۲	%۹,۸

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

* از اسفند ۱۳۸۸ بانک مرکزی طبقه بندی بانک های غیردولتی و تجاری دولتی را تغییر داده است. و چهار بانک صادرات، ملت، تجارت و رفاه را جز بانک های غیردولتی قرار داده است.

تسهیلات

طی سال ۹۵، میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی ۲۴,۷ درصد رشد کرد که نسبت به نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۱۶,۷ درصد)، ۸ واحد درصد بیشتر بوده است. در دوره مورد بررسی، تسهیلات اعطایی توسط بانک های خصوصی ۲۹,۹ درصد رشد نمود که در نوع خود کم سابقه بوده است و در مقایسه با نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۱۷,۸ درصد)، رشد آن بیش از ۱,۵ برابر شده است. سهم بانک های خصوصی از مانده تسهیلات سیستم بانکی از ۵۹,۷ درصد در اسفند ۹۴ به ۶۲,۲ واحد درصد در سال ۹۵ افزایش یافت.

از اسفند ماه ۱۳۸۷ آمار بانک قرض الحسنه مهر جزو بانک های تخصصی دولتی به حساب می آید.

رشد ۱۶,۹ درصدی تسهیلات بانک های دولتی ناشی از رشد ۲۳ و ۱۳,۱ درصدی تسهیلات بانک های تجاری دولتی و تخصیصی دولتی است. به این ترتیب سهم بانک های دولتی از کل تسهیلات بانکی از ۴۰,۳ درصد به ۳۷,۸ درصد در سال ۹۵ کاهش یافت. کاهش سهم بانک های دولتی و افزایش سهم بانک های خصوصی در تسهیلات نشان می دهد که بانک های دولتی در اعطای تسهیلات نسبت به بانک های خصوصی احتیاط بیشتری کردند و یا اینکه بانک های خصوصی کارا تر عمل کرده اند.

جدول شماره ۲۰: مانده اعتبارات سیستم بانکی به تفکیک دولتی و خصوصی تا پایان بهمن ماه ۱۳۹۵

شرح	مانده تسهیلات (تریلیون ریال)				درصد رشد			سهم از مانده			
	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۹۲ به ۹۳	۹۳ به ۹۴	۹۴ به ۹۵	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
سیستم بانکی	۵۴۰۸,۲	۶۳۰۹	۷۳۶۲,۲	۹۱۷۷,۲	%۱۶,۷	%۱۶,۷	%۲۴,۷	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰
بانکهای خصوصی*	۳۱۳۴,۲	۳۷۳۱,۶	۴۳۹۶,۶	۵۷۰۹,۸	%۱۹,۱	%۱۷,۸	%۲۹,۹	%۵۸,۰	%۵۹,۱	%۵۹,۷	%۶۲,۲
بانکهای دولتی	۲۲۷۳,۹	۲۵۷۷,۴	۲۹۶۵,۶	۳۴۶۷,۴	%۱۳,۳	%۱۵,۱	%۱۶,۹	%۴۲,۰	%۴۰,۹	%۴۰,۳	%۳۷,۸
بانکهای تجاری	۸۶۴	۹۶۳,۹	۱۱۴۲,۵	۱۴۰۵	%۱۱,۶	%۱۸,۵	%۲۳,۰	%۱۶,۰	%۱۵,۳	%۱۵,۵	%۱۵,۳
بانکهای تخصصی	۱۴۰۹,۹	۱۶۱۳,۵	۱۸۲۳,۱	۲۰۶۲,۴	%۱۴,۴	%۱۳,۰	%۱۳,۱	%۲۶,۱	%۲۵,۶	%۲۴,۸	%۲۲,۵

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

مقایسه رشد تسهیلات و سپرده های سیستم بانکی

نکته قابل توجه در جداول فوق این است که رشد یک ساله تسهیلات اعطایی از رشد سپرده های سیستم بانکی پیشی گرفته است. این روند از شهریور ماه سال جاری آغاز شده است و در پنج سال گذشته بی سابقه بوده است. البته می بایست توجه داشت که بخشی از این رشد تسهیلات بدلیل استمهال تسهیلات اعطایی گذشته است که تفکیک آن از این آمار قابل انجام نیست. اما علی رغم این موضوع و با مقایسه با سال های قبل که همواره رشد سپرده ها از تسهیلات سیستم بانکی بیشتر بوده است، می توان دریافت که در سیستم بانکی در سال جاری برای جذب منابع با مشکل مواجه بوده است که کاهش نرخ سود بانکی همگام با کاهش تورم در ایجاد این مشکل بی تاثیر نبوده است. گفتنی است که کاهش دستوری

نرخ سود بانکی و به تبع آن افزایش اعطای تسهیلات اگرچه در کوتاه مدت ممکن است به نفع تولید کشور باشد اما سابقه نشان داده است که نهایتاً منجر به افزایش مطالبات معوق سیستم بانکی می گردد. در واقع بانک ها از یک سو با مشکل جذب منابع به دلیل کاهش نرخ سود سپرده و از سوی دیگر با افزایش تقاضای تسهیلات که گاهی به صورت تکلیفی می باشد، مواجه می شوند. در این شرایط سیستم بانکی چاره ای جز متوسل شدن به صندوق های سرمایه گذاری و یا بازار بین بانکی برای رفع کمبود منابع خود ندارد. لازم است به عنوان پیش نیاز اصلاحات مالی استفاده مستقیم دولت از منابع بانکها محدود شود و ارائه برنامه انتشار اوراق بدهی دولت با گزارش پایداری بودجه ای همراه باشد. اقدامات لازم برای تصویب لوایح اصلاح شده بانکداری و بانک مرکزی اجرای بسته اصلاح نظام بانکی باید در چهار بعد؛ الف- تقویت نقش نظارتی بانک مرکزی و سیاست پولی قاعده مند، ب- بازارپذیر کردن بدهی های دولت، ج- تخفیف معضل مطالبات غیرجاری و ج- افزایش سرمایه بانکها انجام شود.

مطالبات غیرجاری

در گزیده آمارهای اقتصادی بخش پولی و بانکی، آمار تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به تفکیک عقود اسلامی منتشر شده است. رقم "سایر" در این بخش عمدتاً شامل مطالبات غیرجاری بانک ها نیز می باشد. اگرچه این رقم دقیق نیست ولی می تواند نشانگری برای سهم بانک ها از مطالبات غیرجاری بانکها باشد. این رقم از ۸۰۲,۵ تریلیون ریال در اسفند ۹۴ با ۲۶,۷ درصد رشد به ۱۰۱۶,۶ تریلیون ریال در پایان سال ۱۳۹۵ رسید.

طی این مدت نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات در سیستم بانکی افزایش یافت. این نسبت از ۱۱ درصد در پایان سال ۱۳۹۴ به ۱۱,۲ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ افزایش یافت. در بانکهای خصوصی این نسبت از ۱۲,۷ درصد به ۱۲,۸ درصد افزایش یافت، همچنین این نسبت در بانکهای تجاری دولتی از ۱۱,۳ درصد به ۱۰,۲ کاهش و در بانک تخصصی دولتی از ۶,۸ به ۷,۴ درصد افزایش یافت. جدول زیر رشد حجم مطالبات معوق سیستم بانکی را در اسفند سال ۹۵ نسبت به اسفند ۹۴ نشان می دهد.

جدول شماره ۲۱: نسبت مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات سیستم بانکی

شرح	نسبت مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات		رشد حجم مطالبات غیر جاری (درصد)
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۹۵ به ۹۴
سیستم بانکی	۱۱	۱۱,۲	۲۶,۷٪
بانک های خصوصی	۱۲,۷	۱۲,۸	۳۰,۸٪
بانک های تجاری	۱۱,۳	۱۰,۲	۱۱,۴٪
بانک های تخصصی	۶,۸	۷,۴	۲۳,۷٪

تسهیلات پرداختی کل بانک ها به تفکیک بخش های اقتصادی

تسهیلات پرداختی بانک ها طی دوازده ماهه سال ۱۳۹۵ به بخشهای اقتصادی مبلغ ۵۴۸۳,۷ تریلیون ریال است که در مقایسه با سال گذشته مبلغ ۱۳۱۰,۴ تریلیون ریال (معادل ۳۱,۴ درصد) افزایش داشته است. همچنین سهم تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش در کلیه بخش های اقتصادی طی دوازده ماهه نخست سال ۹۵ مبلغ ۳۵۱۱,۸ تریلیون ریال معادل ۶۴,۰ درصد کل تسهیلات پرداختی است که در مقایسه با سال گذشته مبلغ ۸۷۷,۵ تریلیون ریال معادل ۳۳,۳ درصد افزایش داشته است.

جدول شماره ۲۲: هدف از دریافت تسهیلات پرداختی در بخش های اقتصادی طی دوازده ۱۳۹۵ (میلیارد ریال/درصد)

بخش اقتصادی هدف دریافت	کشاورزی		صنعت و معدن		مسکن و ساختمان		بازرگانی		خدمات		متفرقه		کل بخش ها	
	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل
ایجاد	۶۷,۹۲۴	۱۴,۶	۱۲۷,۸۰۷	۷,۹	۷۶,۶۴۰	۱۵,۳	۲۷,۰۲۹	۳,۷	۲۳۳,۹۸۸	۱۰,۷	۸۶۶	۲۵,۳	۵۳۴,۲۵۳	۹,۷
تامین سرمایه در گردش	۳۳۶,۱۱۹	۷۲,۰	۱,۳۲۴,۹۷۳	۸۲,۳	۱۴۰,۳۲۴	۲۸,۰	۵۱۹,۳۰۴	۷۱,۷	۱,۱۸۹,۷۶۱	۵۴,۶	۱,۳۱۲	۳۸,۳	۳,۵۱۱,۷۹۴	۶۴,۰
تعمیر	۱,۳۲۳	۰,۳	۴,۶۶۲	۰,۳	۶۱,۰۷۶	۱۲,۲	۲,۲۹۸	۰,۳	۲۰,۹۷۸	۱,۰	۷	۰,۲	۹۰,۳۴۴	۱,۶
توسعه	۲۸,۵۴۹	۶,۱	۶۳,۷۷۰	۴,۰	۱۶,۹۶۶	۳,۴	۲۴,۰۹۰	۳,۳	۱۰۵,۷۹۸	۴,۹	۸۲	۲,۴	۲۳۹,۲۵۴	۴,۴

خرید کالای شخصی	۱۴,۴۹۲	۳,۱	۳۴,۳۳۰	۲,۱	۱۳,۸۳۶	۲,۸	۴۴,۸۸۶	۶,۲	۳۷۴,۳۰۵	۱۷,۲	۱۱۹	۳,۵	۴۸۱,۹۶۹	۸,۸
خرید مسکن	۹۵۴	۰,۲	۶,۸۶۱	۰,۴	۱۷۸,۵۰۸	۳۵,۶	۱۰,۱۱۲	۱,۴	۲۴,۲۴۵	۱,۱	۲۷	۰,۸	۲۲۰,۷۰۸	۴,۰
سایر	۱۷,۴۲۱	۳,۷	۴۶,۷۹۲	۲,۹	۱۳,۸۴۳	۲,۸	۹۶,۵۶۴	۱۳,۳	۲۲۹,۷۰۰	۱۰,۵	۱۰۱۲	۲۹,۵	۴۰۵,۳۳۱	۷,۴
جمع	۴۶۶,۷۸۲	۱۰۰,۰	۱,۶۰۹,۱۹۴	۱۰۰,۰	۵۰۱,۱۹۲	۱۰۰,۰	۷۲۴,۲۸۴	۱۰۰,۰	۲,۱۷۸,۷۷۵	۱۰۰,۰	۳,۴۲۶	۱۰۰,۰	۵,۴۸۳,۶۵۳	۱۰۰,۰

منبع: بانک مرکزی

بانک های فعال در سیستم بانکی در سال های اخیر با مشکلاتی مواجه شده و علی رغم آن وظیفه تامین مالی بخش عمده اقتصاد را به دوش می کشند. مشکلات ترازنامه ای مهم ترین این مسائل است؛ به این معنا که بانک ها در ترازنامه خود، در سمت دارایی ها با مطالبات غیرجاری قابل توجهی روبرو هستند که تجهیز منابع بانکی را با مشکل مواجه می کند، همچنین در سمت دارایی ها املاک و مستغلات و سهام هایی وجود دارند که به دلیل رکود حاکم بر بازارهای مستغلات و سرمایه موجب انجماد بخش دیگری از دارایی های بانک ها شده اند. از سوی دیگر و در سمت بدهی های ترازنامه، بانک ها با افزایش چشم گیر سپرده های مدت دار (به دلیل رکود حاکم بر بازارهای موازی بازار پول) روبرو بوده اند، که این گونه سپرده ها هزینه تمام شده پول را برای بانک ها به شدت افزایش داده است. همچنین افزایش بدهی بانک ها به بانک مرکزی معضل دیگری است که در بخش پولی به طور مفصل به آن پرداخته شده است. اصلاح صورت های مالی بانک ها توسط بانک مرکزی موجب افزایش شفافیت و کشف مشکلات ترازنامه ای در صورت های مالی برخی بانک ها گردید.

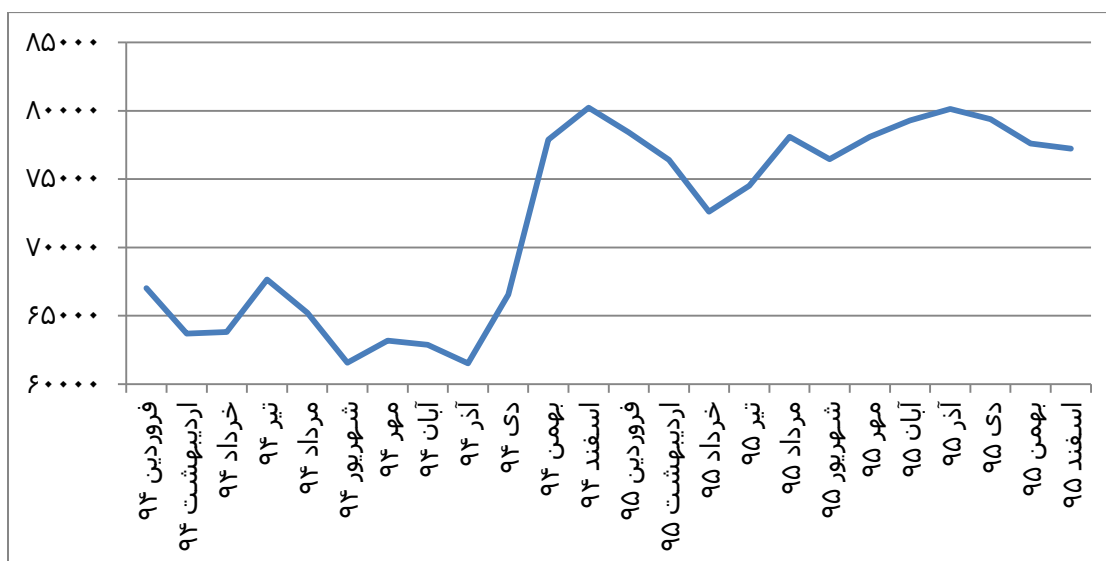
چالش عدم کفایت سرمایه بانک ها، از مسائل دیگر سیستم بانکی می باشد زیرا که سرمایه بانک ها به تناسب فعالیت های بانکی آن ها افزایش نیافته است. و در آخر قصه ی بی پایان موسسات اعتباری غیر مجاز است که علی رغم هشدارهای پی در پی بانک مرکزی، محل فعالیت بانک های مجاز و فعال در سیستم می باشند و هر از گاهی انحلال یکی از آن ها، بار تامین سپرده های مردم را به دوش بانک های مجاز گذارده و به این شرایط دامن می زند. اقدامات مثبتی که می تواند مسیر بانک ها را انجام مسئولیت تامین مالی اقتصاد کشور هموار سازد به شرح زیر است: تسویه بدهی دولت به سیستم بانکی در قالب اوراق، افزایش درجه استقلال بانک مرکزی در انتخاب ابزارهای پولی، تقویت نقش تنظیمی و نظارتی بانک مرکزی، کنترل پایه پولی از طریق حذف سلطه مالی و اثر پذیری از عملیات بودجه ای دولت و کاهش تدریجی بدهی بانک ها

به بانک مرکزی، فعال کردن نهادهای اعتبارسنجی و نهاد ساماندهی مطالبات غیرجاری، ساماندهی بازار غیرمتشکل پولی و در نهایت منطقی کردن نرخ بهره و تلاش برای آزادسازی آن به گونه ای که این نرخ با ساماندهی بازار بین بانکی و ساز و کار بازار بدست آید، نه به صورت از پیش تعیین شده و دستوری.

بورس تهران

شاخص بورس تهران در سال ۱۳۹۵، با ۳٫۷ درصد کاهش از ۸۰۲۱۹ واحد در ابتدای سال به ۷۷۲۳۰ واحد در پایان اسفندماه رسید و به این ترتیب، بدترین عملکرد را در بین بازارهای مالی موازی به ثبت رسانید. روند نزولی شاخص بورس اوراق بهادار تهران که از ابتدای زمستان سال ۱۳۹۲ آغاز گردیده و در سال ۱۳۹۳ ادامه یافت، درحالیکه شاخص در سال ۱۳۹۴ و پس از اجرایی شدن برجام اندکی بهبود یافت و امید به تداوم این روند برای سال ۱۳۹۵ نیز می‌رفت با این حال شاخص در انتهای سال ۱۳۹۵ نسبت به ابتدای این سال شاهد کاهش ارزش بود. توقف برخی نمادها از جمله نمادهای بانکی و نااطمینانی از ادامه اجرای برجام با تغییر رویکرد دولت جدید در آمریکا، نیاز به نقدینگی در میان سهامداران و ... از جمله مهمترین عوامل در این کاهش ارزش می‌باشد.

نمودار شماره ۸: روند رشد شاخص بورس اوراق بهادار در سالهای ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

بررسی رشد شاخص بورس طی سال‌های گذشته نشان می‌دهد، عملکرد بورس در سال ۱۳۹۵ به لحاظ بازدهی، نسبت به سال پیش از آن کاهش داشته است. از سال ۱۳۸۵ تاکنون تنها در سه سال بورس تهران با کاهش بازدهی روبرو بوده است. جدول زیر، روند رشد شاخص بورس اوراق بهادار طی یازده سال گذشته را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۲۳: روند رشد شاخص بورس اوراق بهادار طی یازده سال گذشته

سال	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
شاخص	۹,۸۲۱	۱۰,۰۸۲	۷,۹۶۷	۱۲,۵۳۷	۲۳,۲۹۶	۲۵,۹۰۶	۳۸,۰۴۰	۷۹,۰۱۵	۶۲,۵۳۲	۸۰,۲۱۹	۷۷,۲۳۰
رشد شاخص	٪۴	٪۳	-٪۲۱	٪۵۷	٪۸۶	٪۱۱	٪۴۷	٪۱۰۸	-٪۲۱	٪۲۸	-٪۳,۷
تورم	٪۱۱,۹	٪۱۸,۴	٪۲۵,۴	٪۱۰,۸	٪۱۲,۴	٪۲۱,۵	٪۳۰,۵	٪۳۴,۷	٪۱۵,۶	٪۱۱,۹	٪۹,۰

همچنین در دوازده ماه منتهی به اسفند ۱۳۹۵، تعداد ۲۵۲,۶ میلیارد برگه سهم و حق تقدم به ارزش ۵۳۷,۹ تریلیون ریال در بورس اوراق بهادار مورد معامله قرار گرفته است که به لحاظ تعداد ۱۰,۹ درصد و به لحاظ ارزش سهام مورد معامله، حدود ۱۳,۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. ارزش سهام شرکت‌های حاضر در بازار نیز در پایان سال ۱۳۹۴، با ۶,۶ درصد کاهش به ۳,۲۲۰ میلیارد ریال رسید.

متوسط نسبت P/E (نسبت قیمت به سود) بازار نیز از ۷,۴۵ در سال ۱۳۹۴ به ۶,۸۴ در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت. این امر می‌تواند نشان‌دهنده خوبی از عدم بهبود انتظارات سهامداران و فعالان اقتصادی از وضعیت بازار و شرایط اقتصادی کشور در آینده باشد.

از بین ده صنعت برتر بورس تنها فلزات اساسی و استخراج کانه‌های فلزی به همراه ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی دارای بازده مثبت بوده و سایر صنایع بازدهی منفی را تجربه نمودند.

جدول شماره ۲۴: بازده صنایع حاضر در بورس تهران در سال ۱۳۹۵

صنعت	ارزش معاملات سال ۱۳۹۵ (میلیون ریال)	درصد از کل	نرخ گردش سالانه	بازدهی سال ۱۳۹۵
خودرو و ساخت قطعات	۱۰۹,۵۷۲,۷۷۳	۲۲/۳۵	۵۵/۷۳٪	-۳۸/۹۳٪
محصولات شیمیایی	۴۲,۰۸۰,۸۲۱	۸/۵۸	۵/۹۱٪	-۶/۹۹٪

۳۹/۱۲٪	۱۲/۰۵٪	۷/۳۴	۳۵,۹۷۱,۸۹۴	فلزات اساسی
-۶/۰۵٪	۴۰/۹۶٪	۶/۶۶	۳۲,۶۵۱,۱۴۵	سرمایه گذاری ها
-۸/۴۳٪	۱۴۶/۷۳٪	۶/۰۶	۲۹,۶۹۷,۹۷۲	ساخت محصولات فلزی
-۲۱/۹۹٪	۷/۹۹٪	۵/۹۷	۲۹,۳۴۸,۴۰۱	بانک ها، مؤسسات اعتباری و سایر نهادهای پولی
-۷/۴۶٪	۱۲/۴۹٪	۵/۳۰	۲۵,۹۶۹,۵۳۴	فرآوردهای نفتی، کک و سوخت هسته ای
۱۷/۱۶٪	۱۵/۱۴٪	۵/۱۹	۲۵,۴۲۴,۱۷۰	استخراج کانه های فلزی
۱/۲۱٪	۵۱/۲۰٪	۳/۲۷	۱۶,۰۲۳,۴۸۵	ماشین آلات و دستگاههای برقی
۵/۸۹٪	۶/۱۸٪	۲/۸۶	۱۴,۰۰۶,۹۰۳	شرکت های چند رشته ای صنعتی
-	-	۲۶/۴۴	۱۲۹,۶۲۲,۱۸۰	سایر صنایع
-۳/۷۳٪	۱۴/۷٪	۱۰۰	۴۹۰,۲۶۹,۳۷۷	کل بازار

بخش خارجی

صادرات

بر اساس نتایج حاصل از آمار مقدماتی گمرک، ارزش صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی در سال ۱۳۹۵، با حدود ۳,۵ درصد افزایش نسبت به سال قبل، به حدود ۴۳,۹ میلیارد دلار رسید.

بررسی ترکیب کالاهای صادراتی نشان می دهد، ارزش صادرات «گاز طبیعی» و «سایر کالاها» در سال ۹۵ نسبت به سال ۹۴ به ترتیب حدود ۲,۸۱ و ۱۰,۱۶ درصد کاهش یافته است در حالیکه ارزش صادرات «محصولات پتروشیمی» و «میعانات گازی» در این سال به ترتیب در حدود ۹,۸۱ و ۵۶,۴ درصد افزایش یافته است.

جدول شماره ۲۵: آمار تفکیکی صادرات غیر نفتی در سال های ۹۴ و ۹۵

درصد تغییرات	سال ۹۴		سال ۹۵		نوع کالا صادراتی
	سهام	ارزش (میلیون دلار)	سهام	ارزش (میلیون دلار)	
۹,۱۸٪	۳۱٪	۱۳۱۳۴	۳۳٪	۱۴۳۴۰	پتروشیمی

۵۶,۴۱٪	۱۱٪	۴۶۸۰	۱۷٪	۷۳۲۰	میعانات گازی
-۲,۸۱٪	۵٪	۲۱۳۹	۵٪	۲۰۷۹	گاز طبیعی
-۱۰,۱۶٪	۵۳٪	۲۲۴۷۵	۴۶٪	۲۰۱۹۲	سایر کالاها
۳,۵۴٪	۱۰۰٪	۴۲۴۲۸	۱۰۰٪	۴۳۹۳۱	جمع صادرات

واردات

ارزش کل واردات در سال ۱۳۹۵، به حدود ۴۳,۶ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال قبل، حدود ۵,۱۶ درصد افزایش داشته است. متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی ۱۳۰۸ دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۵ در حدود ۱۰,۶۶ درصد در ارزش دلاری افزایش داشته است.

تراز بازرگانی

بدین ترتیب تراز بازرگانی خارجی ایران (با احتساب میعانات گازی) در سال ۱۳۹۵ حدود ۲۴۶ میلیون دلار مثبت و دارای مازاد بوده است.

شرکای تجاری

بر اساس جداول ذیل سهم ده کشور عمده صادراتی و وارداتی در سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۴ آورده شده است. به نظر می‌رسد که به جز کشور ترکمنستان که به دلیل مشکلات در زمینه انتقال گاز جای خود را به کشور تایوان داده است تغییری در سایر ده کشور رخ نداده باشد.

جدول شماره ۲۶: کشورهای عمده مقصد صادرات طی سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۴

رتبه	کشور مقصد	در دوازده ماهه سال ۱۳۹۵		کشور مقصد	در دوازده ماهه سال ۱۳۹۴	
		ارزش (دلار)	سهم ارزش		ارزش (دلار)	سهم ارزش
۱	چین	۸,۳۷۶,۷۱۰,۸۲۰	۱۹,۰۷	چین	۷,۶۷۷,۵۴۲,۳۴۳	۱۸,۱۰
۲	امارات متحده عربی	۷,۴۳۶,۱۸۱,۸۷۵	۱۶,۹۳	امارات متحده عربی	۷,۲۳۷,۱۵۹,۳۶۶	۱۷,۰۶
۳	عراق	۶,۱۱۰,۵۵۳,۵۷۶	۱۳,۹۱	عراق	۶,۲۲۵,۰۸۷,۹۴۱	۱۴,۶۷
۴	ترکیه	۳,۲۴۴,۳۶۱,۴۳۹	۷,۳۹	ترکیه	۳,۳۶۳,۲۲۷,۷۵۳	۷,۹۳
۵	جمهوری کره	۲,۸۷۶,۸۹۸,۴۳۱	۶,۵۵	هند	۲,۶۸۸,۲۴۹,۱۰۱	۶,۳۴
۶	هند	۲,۷۸۷,۵۳۹,۰۹۲	۶,۳۵	افغانستان	۲,۵۶۵,۶۳۶,۶۳۸	۶,۰۵
۷	افغانستان	۲,۴۵۶,۷۵۸,۳۳۸	۵,۵۹	ژاپن	۱,۱۹۲,۷۷۱,۸۲۳	۲,۸۱

۲,۰۶	۸۷۲,۰۸۲,۱۶۰	جمهوری کره	۲,۵۹	۱,۱۳۸,۵۵۷,۹۷۷	ژاپن	۸
۱,۷۰	۷۱۹,۵۶۹,۴۱۴	ترکمنستان	۱,۸۱	۷۹۵,۲۵۲,۸۰۶	پاکستان	۹
۱,۵۹	۶۷۴,۷۸۷,۵۱۵	پاکستان	۱,۲۵	۵۵۱,۰۲۶,۳۷۹	تایوان	۱۰
۷۸,۲۹	۳۳,۲۱۶,۱۱۴,۰۵۴	جمع کشورهای فوق	۸۱,۴۳	۳۵,۷۷۳,۸۴۰,۷۳۳	جمع کشورهای فوق	
۱۰۰	۴۲,۴۲۸,۷۷۵,۸۰۹	جمع کل	۱۰۰	۴۳,۹۳۰,۲۵۲,۷۶۷	جمع کل	

بر این اساس کشورهای چین و امارات ، عراق و ترکیه چه در سال ۱۳۹۵ و چه در سال ۱۳۹۴ رتبه‌های اول تا چهارم را در صادرات کشور به خود اختصاص داده‌اند، ضمن آنکه سهم کشور کره در سال ۱۳۹۵ در صادرات کشور بیش از سه برابر شده است.

در زمینه واردات نیز در سال ۱۳۹۵ به مانند صادرات کشورهای چین و امارات رتبه‌های نخست را در اختیار دارند و پس از این دو کشور، کشورهای کره جنوبی، ترکیه، آلمان، هند و روسیه قرار دارند . علاوه بر آنکه واردات از کشورهای آلمان، روسیه، برزیل و ایتالیا نسبت به سال گذشته افزایش یافته است.

جدول شماره ۲۷: کشورهای عمده طرف معامله در واردات طی سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۴

رتبه	کشور طرف معامله	طی دوازده ماهه سال ۱۳۹۵		کشور طرف معامله	طی دوازده ماهه سال ۱۳۹۴	
		ارزش (دلار)	سهم ارزش		ارزش (دلار)	سهم ارزش
۱	چین	۱۰,۷۵۲,۸۱۶,۰۴۱	۲۴,۶۲	چین	۱۰,۴۷۶,۶۳۳,۳۹۴	۲۵,۲۲
۲	امارات متحده عربی	۶,۴۰۷,۲۷۴,۲۰۳	۱۴,۶۷	امارات متحده عربی	۷,۷۶۵,۳۴۳,۳۱۶	۱۸,۶۹
۳	جمهوری کره	۳,۴۶۰,۳۰۰,۷۹۱	۷,۹۲	جمهوری کره	۳,۶۷۹,۵۲۳,۰۰۰	۸,۸۶
۴	ترکیه	۲,۷۳۸,۲۳۱,۰۹۱	۶,۲۷	ترکیه	۲,۹۸۸,۰۵۷,۲۵۶	۷,۱۹
۵	آلمان	۲,۵۳۷,۲۷۰,۰۵۷	۵,۸۱	سوئیس	۲,۳۹۲,۸۷۸,۰۱۷	۵,۷۶
۶	هند	۱,۹۵۵,۰۱۴,۳۰۱	۴,۴۸	هند	۲,۲۹۶,۱۰۹,۲۲۳	۵,۵۳
۷	فدراسیون روسیه	۱,۵۷۲,۶۳۲,۷۹۲	۳,۶۰	آلمان	۱,۸۲۲,۳۸۹,۶۴۷	۴,۳۹
۸	ایتالیا	۱,۲۲۶,۸۸۶,۹۸۲	۲,۸۱	ایتالیا	۹۰۹,۷۹۲,۷۵۶	۲,۱۹
۹	برزیل	۱,۲۰۸,۳۲۵,۰۰۷	۲,۷۷	فرانسه	۷۶۰,۷۰۸,۴۷۴	۱,۸۳
۱۰	سوئیس	۱,۱۸۷,۳۳۴,۹۳۰	۲,۷۲	هلند	۷۳۴,۴۸۸,۱۶۴	۱,۷۷
	جمع کشورهای فوق	۳۳,۰۴۶,۰۸۶,۱۹۴	۷۵,۶۵	جمع کشورهای فوق	۳۳,۸۲۵,۹۲۳,۲۴۵	۸۱,۴۳
	جمع کل	۴۳,۶۸۳,۸۶۸,۵۳۶	۱۰۰	جمع کل	۴۱,۵۳۸,۵۲۰,۵۲۶	۱۰۰

تراز پرداخت ها

در حساب‌های ملی جدول تراز پرداخت ها، مبادلات اقتصادی یک کشور با جهان اطراف در یک دوره زمانی معین را نشان می‌دهد. بنابراین تراز پرداخت ها تمامی مبادلات انجام شده بر روی کالاها، خدمات، درآمد، انتقالات (مانند کمک‌های بلاعوض) و معاملات سرمایه‌ای و مالی را در بر می‌گیرد. در واقع تراز پرداخت‌ها حسابتی است که جریان وجوه در مرزهای کشور را نشان می‌دهد و در حال حاضر شامل سرفصل‌های تراز حساب جاری، خالص حساب سرمایه، از قلم افتادگی و اشتباهات آماری و تراز کل (تغییر در ذخایر بین‌المللی) می‌باشد. در بین این اجزاء، حساب جاری کلیه مبادلات مربوط به معاملات کالا، خدمات، انتقالات و حساب درآمد (پرداخت نیروی کار، درآمدهای حاصل از سود سرمایه و سهام و بهره) را دربرمی‌گیرد.

جزء دوم تراز پرداخت‌ها یعنی حساب سرمایه، پوشش‌دهنده کلیه معاملاتی است که منجر به تغییر مالکیت در دارایی‌ها و بدهی‌های مالی خارجی یک اقتصاد می‌شوند. خالص تغییرات بدهی‌های بلندمدت و میان‌مدت خارجی کشور از قبیل وام بانک جهانی، پیش‌فروش نفت، اوراق قرضه و تامین مالی قراردادهای بیع متقابل و نیز ارقام سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سرزمین اصلی و مناطق آزاد در حساب سرمایه بلندمدت ثبت می‌شود. همچنین خالص تغییرات حساب کوتاه‌مدت مشتمل بر فعالیت‌های بخش‌های دولتی و بانک‌هاست. مبادلات ارزی دولت در قالب عملیات کارگزاری در حساب‌های بانک‌ها و بانک مرکزی انعکاس می‌یابد که به همراه مانده تغییرات حساب‌های تهاتر در سرفصل کوتاه‌مدت منعکس می‌شوند. در خصوص بانک‌ها نیز تغییرات مانده دارایی و بدهی‌های ارزی (اعم از حساب‌های کارگزاری و عملیات مالی خود بانک‌ها) در این بخش ثبت شده که مهم‌ترین اقلام آن اعتبارات اسنادی و تغییرات حساب‌های دارایی بانک‌ها هستند.

می‌بایست جمع جبری حساب جاری و سرمایه برابر با تغییر در ذخایر بین‌المللی کشور باشد، اما در عمل این گونه نبوده و بنابراین برای تراز کردن جدول تراز پرداخت‌های خارجی، جزء دیگری به نام اشتباهات و از قلم افتادگی نقش ترازکننده را ایفا می‌کند. خالص از قلم افتادگی و اشتباهات آماری در نتیجه کم‌نمایی و بیش‌نمایی اقلام تجارت خارجی، پوشش آماری غیرجامع تجارت خارجی و انتقالات مالی، ثبت نادرست عملیات حسابداری ارزی توسط بانک‌ها و بنگاه‌های اقتصادی، وجود نرخ‌های چندگانه ثبت عملیات ارزی، عدم انطباق زمانی عملیات تجاری-مالی در روش حسابداری نقدی و تعهدی و... است.

با توجه به اینکه اطلاعات مورد نیاز برای تهیه تراز پرداخت‌های کشور از منابع آماری مختلف جمع‌آوری می‌شود تقریباً همیشه امکان وقوع یک یا ترکیبی از خطاهای یادشده وجود خواهد داشت. بر اساس معاهدات بین‌المللی، میانگین نسبت اشتباهات و ازقلم‌افتادگی به مجموع صادرات و واردات کالا در یک کشور نباید از پنج درصد متجاوز شود. میانگین این نسبت برای ایران از سال ۱۳۷۶ تا سال ۱۳۹۴ معادل ۵/۲ درصد بوده است که این رقم در سال ۱۳۹۰ به حدود ۹ درصد رسیده است. بنابراین رقم مذکور در این سال بسیار بیشتر از استانداردهای جهانی بوده است.

در همین راستا موازنه پرداخت‌های کشور در پایان سال ۱۳۹۵ حدود ۷,۷ میلیارد دلار منفی بود، این نسبت در پایان سال ۱۳۹۴ در حدود ۲,۲ میلیارد دلار مثبت بوده است. دلیل اصلی این امر، کاهش شدید خالص حساب سرمایه بوده است. خالص حساب سرمایه از منفی ۲,۵ میلیارد دلار در در پایان سال ۱۳۹۴ به منفی ۱۸,۳ میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۹۵ رسید.

درآمد حاصل از صادرات نفت طی این مدت نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن، ۶۶,۱ درصد افزایش یافت و از ۳۳,۶ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ به حدود ۵۵,۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۵ رسید. درآمد حاصل از صادرات غیرنفتی نیز در این دوره با کاهش ۹ درصدی روبرو شد و از حدود ۳۱ میلیارد دلار به حدود ۲۸,۲ میلیارد دلار کاهش یافته است.

واردات نیز طی این مدت با ۲۰,۴ درصد افزایش، از ۵۲,۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ به ۶۳,۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۵ رسیده است. در نتیجه، طی دوره مورد بررسی، تراز حساب جاری از ۹ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ با ۸۱,۸ درصد افزایش به حدود ۱۶,۴ میلیارد دلار، در مدت مشابه سال ۱۳۹۵ رسید. بررسی اطلاعات تراز پرداخت‌ها، بیانگر همبستگی قوی بین مازاد حساب جاری و سطح قیمت نفت در سال‌های گذشته است. گرچه پس از سال ۱۳۹۰ و به دنبال تشدید تحریم‌های مالی و نفتی علیه ایران و در نتیجه محدودیت در میزان صادرات نفتی، این ارتباط اندکی تضعیف شده بود که پس از گشایش‌های ایجادشده در صادرات نفت، از سال ۱۳۹۴ این ارتباط مجدداً تقویت شده است.

جدول شماره ۲۸: موازنه پرداخت‌ها (میلیارد دلار)

شرح/عنوان	عملکرد سال					تغییرات
	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	
صادرات	۹۷,۳	۹۲,۹	۸۹	۶۴,۶	۸۴	۹۵ به ۹۴
صادرات نفتی	۶۸,۱	۶۴,۵	۵۵,۳	۳۳,۶	۵۵,۸	۶۶,۱٪

صادرات غیرنفتی	۲۹,۲	۲۸,۳	۳۳,۶	۳۱	۲۸,۲	۹- %
واردات	۶۸,۷	۶۳,۵	۷۰,۹	۵۲,۴	۶۳,۱	۲۰,۴ %
تراز تجاری	۲۸,۵	۲۹,۳	۱۸,۱	۱۲,۲	۲۰,۸	۴۱,۱ %
خالص حساب خدمات و درآمد و انتقالات	۵,۱ -	۴,۲ -	۴,۵ -	۳,۲ -	۴,۴ -	۷,۱ % -
حساب جاری	۲۳,۴	۲۵,۱	۱۳,۶	۹	۱۶,۴	۸۱,۸ %
خالص حساب سرمایه	۹,۹ -	۹,۳ -	۰,۶	۲,۵ -	۱۸,۳ -	#
اشتباهات و از قلم افتادگی	۱,۲ -	۲,۶ -	۵,۶ -	۴,۳ -	۵,۸ -	۳۵ %
موازنه کل (تغییر در ذخایر)	۱۲,۲	۱۳,۲	۸,۶	۲,۲	۷,۷ -	-

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران